

UN MODEL DE CIUTAT PREINDUSTRIAL.

LA CIUTAT DE MALLORCA AL SEGLE XVIII*

per Lleonard Muntaner Mariano

1. INTRODUCCIÓ

Aquest estudi pretén entendre la Ciutat preindustrial de Mallorca (segle XVIII), a partir de l'ampliació — teòrico-lògica i no empírica — que hem realitzat del model de Ciutat Preindustrial proposat per Gideon Sjoberg.

Ara bé, abans d'entrar immediatament en les teories d'aquest autor, creim necessari assenyalar que el nostre raonament teòric, no tan sols es recolzarà en voler constatar l'existència d'una diferenciació social ben definida de l'espai urbà preindustrial, sinó que abans ens haurem d'explicar la primera conseqüència que provocaria el sorgiment de la divisió del treball: l'enfrontament Ciutat-Camp. Enfrontament, conflicte generalitzat a moltes formacions socials i que, a la fi del fil, no és sinó l'expressió d'una lluita de classes d'uns i altres interessos: els de la vida rural i els de la vida urbana.

Pel que afecta a l'organització social de l'espai urbà preindustrial, i tot i essent aquest espai — la ciutat preindustrial — el lloc de residència més important dels treballadors especialitzats (gremis, etc.), hem volgut analitzar-la a partir de l'evolució que segueix la divisió del treball: divisió fonamental sobretot, com veurem, entre "l'artesania" i "el comerç".

En definitiva, els esmentats objectius d'aquest treball s'han d'incloure dins un cos teòric general, el

qual entén la Ciutat preindustrial com un producte social, i per tant, lògicament, com a resultat del mode de producció dominant i de la formació social estudiada.¹ La lògica que seguirà l'articulació dels distints modes de producció — modes d'explotació —, serà la que prescriu l'organització i transformacions urbanes.

2. CRÍTICA I AMPLIACIÓ DEL MODEL TEÒRIC GENERAL DE CIUTAT PREINDUSTRIAL PROPOSAT PER GIDEON SJOBERG

Ajustant-nos al que veníem dient, caldrà explicar — per millor entendre'ns — com i de quina manera Gideon Sjoberg analitza l'origen i evolució de les ciutats. No obstant, abans de fer-ho així, hem cregut necessari remuntar-nos a les primícies teòriques que parlen sobre l'ús del sòl urbà. Primícies que s'iniciarien de la mà d'homes com Robert Park, Burgess i McKenzie, allà pels anys vint del nostre segle. Eren els creadors de la conegudíssima i tan debatuda Escola Ecològica de Chicago.

¹ Entenem que la categoria teòrica fonamental del materialisme històric és la "formació social". Categoria particularitzada per l'articulació de distints modes de producció, els quals giren entorn d'un d'ells: l'hegemònic.

(A la nostra memòria de llicenciatura, pp. 113-145 trobareu nombroses referències al respecte). Vegeu també:

— Godelier, Maurice: "*Teoría Marxista de las sociedades precapitalistas*". Ed. Estela 1971, Barcelona, 161 pp.
— Hobsbawm, E. J.: "Introducció a "*Formaciones económicas precapitalistas*", de K. Marx. Ed. Ayuso. Madrid (1975) 2 pp. 9-103.
— Sereni, E., Glugksmann, Ch., Godelier, M. i altres: "*La categoría Formación Económica y social*". Ed. Roca. Col. R n.º 26. México, 1973, 160 pp.

* Capítol de la memòria de llicenciatura de l'autor: "*Aproximació a l'estudi de la Formació Social Mallorquina. El veïnatge de 1729-30*". Fou dirigida pel professor Dr. Bartomeu Barceló i Pons i presentada a la Facultat de Filosofia i Lletres de Ciutat l'octubre de 1976; obtingué la qualificació d'excel·lent per unanimitat.

En el present estudi, ens interessen especialment les teories de Burgess, i en concret la seva formulació teòrica sobre l'estructura urbana: el model concèntric. Aquest, malgrat esser de tots conegut, direm que d'una manera molt general plantetja el supòsit que la ciutat es desenvolupa segons uns usos del sòl, i que aquests avancen d'una manera semblant en totes direccions. És un model teòric primerenc, molt simple, fonamentat sobretot en els llocs de residència de la població.

Aquesta nova interpretació de l'estructura urbana, donaria lloc a un bon nombre de crítiques teòriques. Entre elles hi trobam les de Gideon Sjoberg, el qual negà d'arrel tota validesa al model concèntric de Burgess.² Sjoberg, es fonamentava "sui generis" en la manca d'universalitat del model, ja que aquest no era aplicable a la ciutat preindustrial, sinó només útil a la ciutat americana de principis de segle.

Amb el que acabam d'afirmar, hem arribat on preteníem: iniciar l'exposició del primer i potser encara únic estudi que examina la ciutat preindustrial a partir d'uns plantetjaments teòrics molt aprofitables, els quals tot d'una passam a esbrinar.

L'esmentat autor, desenvolupa una proposta de ciutat preindustrial, la qual bàsicament quedaria determinada per quatre nivells (Cfr. gràfic 1, fig. "A").³

Nivell 1

La classe dominant tenia la seva residència principal a la ciutat, en el centre de la qual vivia juntament amb els seus criats. El centre era l'àrea de major prestigi, i en ella s'aixecaven els edificis públics i religiosos més importants.

La cèntrica localització de l'élite — segons aquest autor — tenia un propòsit doble:

² Les crítiques al model concèntric de Burgess es desenvoluparen a tres nivells importants:

- a) Els autors que neguen radicalment la validesa del seu model (Davis, Hatt, Sjoberg, etc.).
- b) Els qui amplien el model (Hoyt, Harris, etc.).
- c) Les crítiques que refuten el punt de vista ecològic (Lawdon Wingo, William Alonso).

Observant totes i cada una d'aquestes referències, hem pogut comprovar com la importància d'un model teòric, moltes vegades, més que residir en les seves conclusions intrínseques — errades o no —, resideix en la crítica i ampliació teòrica que admet tot model. Sobre el particular existeix una nombrosa bibliografia. Veguem especialment:

— Bailly, A.: "*Les théories de l'organisation de l'espace urbain*" Paris "*L'espace géographique*" n.º 2, 1973, pp. 81-93.

³ Aquest perfil és una interpretació personal, per propi risc i ventura, d'un article de Gideon Sjoberg, escrit l'any 1965 i titulat "*El origen y evolución de las ciudades*", dins el conjunt "*La ciudad: su origen, crecimiento e impacto en el hombre*". Selecciones Scientific American. Madrid Ed. Hermann Blume, 1976 (pp. 16-28).

a) la proximitat física entre els seus membres, que afavoria els contactes entre ells mateixos.

b) Al mateix temps, aquesta situació fornía la classe dominant d'un màxim de protecció enfront dels atacs provinents de l'exterior.⁴

Nivell 2

Més allunyats del centre s'hi trobaven les cases dels artesans: picapedres, fusters, ferrers, argenters, etc., molts dels quals treballaven per a la classe dominant. La divisió del treball en oficis, la qual cosa ja va fer acte de presència en les primeres ciutats, tornà molt més complexe amb el temps.

Nivell 3

Els grups artesans més diversos, els quals en un inici haguessin pogut pertànyer a unes minories ètniques específiques, propendien a establir-se en barris o carrers especials.

Aquesta conducta s'ha donat de forma característica a les ciutats preindustrials de totes les cultures. Concretant en el nivell que esmentam s'hi localitzaria el ghetto que, encara d'unes característiques ben peculiars — segons l'autor — no deixaria d'incloure's dins el nivell segon més general.

Nivell 4

Els ciutadans més pobres, vivien a les foranies de la ciutat, juntament amb els llauradors i la població dedicada a l'agricultura. Les vivendes disperses d'uns i altres s'anaven aclarint a mesura que s'allunyaven de la ciutat, fins a confondre's definitivament, amb el camp obert.

Aquests fins aquí han estat els plantetjaments, paraula rera paraula, de l'autor. Ara bé, malgrat no neguem d'arrel el seu raonament central, ans al contrari ens hi recolzarem, volem puntualitzar algunes observacions teòriques a aquest model general.

2.1. CRÍTICA TEÒRICA

Per no allargar-nos massa, vegeu sintèticament algunes qüestions, el plantetjament teòric de les quals ens ha ajudat a millor entendre la ciutat preindustrial i el seu desenvolupament.

⁴ Ibid. p. 22.

a) En primer lloc — i ho creim importantíssim — Gideon Sjöberg no té en compte la categoria “formació social” que abans definíem. Això farà que la seva anàlisi esdevengui coixa, senzillament perquè tant el sorgiment inicial de la ciutat preindustrial, com les futures evolucions de la seva estructura interna, mai es desenvoluparen independentment, totes soles; sinó en tot moment subordinades a “l’articulació”, malgrat a voltes algun mode de producció — especialment el dominant — sembli a simple vista manco hegemònic per entendre la ciutat preindustrial.

b) En un mateix sentit, la manca d’una visió totalitzadora ha fet que l’autor no aconseguís donar el relleu que mereix al grau de desenvolupament de la divisió del treball.

En unes altres paraules, les de l’autor: “La división del trabajo en oficios, que aparecía ya en las primeras ciudades, se hizo más compleja con el paso del tiempo”,⁵ la qual cosa pressuposa que de sempre la divisió del treball va existir a la ciutat preindustrial. Aquesta conjectura, segons K. Marx, seria molt discutible, ja que segons les formes de propietat es podrien establir tres tipus de ciutats preindustrials:⁶

1. La ciutat com a producte d’una societat tribal, on la forma de propietat dominant encara correspon a la fase inicial de la producció (caça, pesca, ramaderia etc.). En aquest estadi, gairebé no existeix la divisió del treball, només comença a donar-se inicialment en la família.

2. La ciutat com a producte de l’antiga propietat comunal i estatal que sorgeix de la fusió de diverses tribus. És quan comença a aparèixer la divisió entre la ciutat i el camp, l’oposició entre estaments que representen interessos distints.

3. La ciutat feudal completament distinta de les esmentades anteriorment, des del moment en que la propietat és distinta, fonamentada sobretot en el treball personal de cadascun. La contradicció d’aquesta ciutat amb el camp cada vegada serà més potent, fruit de la divisió del treball (gremis artesans).

El model estudiat per Gideon Sjöberg, sembla per tant no tenir en compte que, a un grau de desenvolupament

pament determinat de les relacions de producció i de les forces productives, correspon paral·lelament no tan sols una diferenciació més grossa entre ciutat i camp, sinó una nova variació social de l’espai urbà preindustrial. D’aquesta manera, un model general que no tenguí molt d’esment en la dinàmica que segueix la divisió del treball, té el perill de quedar inutilitzat a meitat de camí, en algun estadi del procés de desenvolupament de les relacions de producció. Aquest, pot ésser el cas del nostre autor quan analitza la divisió del treball d’una manera estàtica i no dinàmica.⁷

c) El manteniment d’una anàlisi estàtica al qual alludirem, fa que l’autor no se’n adoni que és la divisió del treball la que sobretot produeix la separació del treball “industrial” i “comercial” respecte de l’agrícola, i amb ella la separació entre la ciutat i el camp.⁸ L’ulterior avanç d’aquesta divisió del treball, durà a la separació de les feines “industrials” i “comercials”.

En el model de Sjöberg (Cfr. gràfic 1, fig. A) no es fa cap distinció (particularització) entre un nivell artesanal i un altre comercial, sinó al contrari sembla que ambdós nivells s’inclourien en un sol: el segon de la nostra figura. Aquest fet, inicialment ens va fer pensar que el seu model seria només vàlid per a la ciutat preindustrial gairebé acabada de sorgir. Però sembla que

⁷ Referent al que acabam d’afirmar en aquests paràgrafs, i recolzant-nos en autors com D. Hodges, S. Amin, Ph. P. Rey, R. Brenner, B. Hindess, P. Q. Hirst, cal assenyalar que per mode de producció entenem: una combinació articulada de relacions de producció i forces productives estructurades a l’entorn del domini de les relacions de producció. Relacions de producció que expliquen segons B. Hindess, i P. Hirst, el mode específic d’apropiació del sobre-treball i la forma específica de la distribució social dels mitjans de producció que corresponen a aquest mode d’apropiació del sobre-treball.

Així, d’ara endavant queda aclarida la nostra positura al respecte, que contradiu l’anomenat determinisme “economicista”, teoria que mantén que el principal agent de la història són les forces productives (i no les relacions de producció). Per a una millor comprensió d’aquesta problemàtica, vegeu sobretot:

— Amin, Samir: “El desarrollo desigual; Ensayo sobre las formaciones sociales del capitalismo periférico” Ed. Fontanella. Barcelona 1975 2 397 pp.
 “Imperialismo y desarrollo desigual” Ed. Fontanella Barcelona 1976, 214 pp.
 — Brenner, R.: “Agrarian class structure and economic development in pre-industrial Europe” Rev. Past and Present. pp. 30-75.
 — Hindess, B. and Hirst, P. Q.: “Pre-capitalist modes of production” Routledge and Kegan Paul, London 1975 (pp. 9-10, 12, 21, 125-29, 230).
 — Hodges, Clack: “The role of classes in historical materialism” Science and Society, Winter 1959 vol. XXIII n.º 1 pp. 16-26.
 — Rey, Pierre Ph.: “Les alliances de classes” Librairie François Maspero 1973. París. (Hi ha traducció en castellà a Ed. S. XXI 1976).

⁸ Empram treball “industrial” i “comercial” en el sentit en què ho fa Marx. (Cfr. op. cit. nota 6).

⁵ Ibid. p. 22-23.

⁶ Marx, K. “Textos suplementarios de Marx y Engels sobre la determinación de los períodos históricos (de la Ideología Alemana, parte I), a “Formaciones económicas precapitalistas”. Madrid Ed. Ayuso 1975, pp. 185-208.

no és així, ja que com hem pogut comprovar, "la divisió entre la indústria y el comercio ya estaba establecida de antes en las ciudades antiguas; en las de nueva creación se desarrolló más tarde, con el establecimiento de relaciones y contactos entre unas y otras".⁹ Tot això una vegada que la divisió del treball hagués botat els límits de la família.

d) En aquest mateix sentit, si estam d'acord en l'entrada en joc del comerç — dins la ciutat preindustrial —, separadament de l'artesanía quan ho va permetre un determinat desenvolupament de les relacions de producció i forces productives, haurem de convenir, seguint Marx, que la contraposició dins l'interior de la ciutat no és només entre la "indústria" i el "comerç", sinó sobretot entre l'artesanía i el comerç marítim.¹⁰

És per aquest motiu que, a l'hora d'estudiar la ciutat preindustrial, s'han de tenir ben presents tots i cada un dels trets que caracteritzen la ciutat preindustrial marítima. En especial, no tan sols perquè aquesta representa una geografia estratègica (forma de posició de contacte entre el mar i la terra) sinó per les múltiples possibilitats d'aquest fet: la capacitat de desenvolupament d'un comerç doble: el marítim i el terrestre.¹¹

Aquest tipus de ciutat preindustrial — marítima — que jugaria un paper importantíssim a Europa (especialment segles XVII-XVIII) tampoc no ha estat considerada al model general de Sjöberg.

e) En última instància, volem fer referència a un problema ben concret, malgrat pugui semblar d'una importància discutible. L'autor que tractam, potser molt influït per una cultura americana molt recent, quan pensa en la ciutat preindustrial la concep sense muralles, la qual cosa dificultosament es pot concebre per exemple a les darreries de l'Imperi Romà.¹²

Fixant-nos en el model del nostre autor, "Los ciudadanos más pobres vivían en las afueras de la ciudad junto a los labradores propiamente dichos..."¹³ Aquesta ciutat, la qual mai no sabem on acaba, no pot ésser

identificada amb la ciutat preindustrial emmurallada de quasi totes les cultures. Això, no tan sols pel que afecta directament a l'estructura urbana, sinó pel que representa, a uns nivells superestructurals (consciència social, etc.) per a una població que viu dins un espai, protegit, rodejat de murs.

2.2. AMPLIACIÓ DEL MODEL

Els detalls que acabam d'assenyalar al model de Sjöberg, ens han de servir per a replantetjar-lo. Replantetjament que vol dir ampliació, basant-nos concretament en l'estudi de l'espai urbà preindustrial com una expressió singular de l'articulació.¹⁴ Així, la constatació d'una diferenciació social d'aquest espai urbà explica la seva organització interna i al mateix temps el grau de conflictivitat molt generalitzat entre la ciutat i el camp.¹⁵

Cristopher R. Friedrichs, al qual tornarem citar més endavant, pensa que les diferències bàsiques entre les ciutats preindustrials no es troben en llurs tamanys, sinó en les seves estructures econòmiques. Així, des d'un punt de vista de formació de classe, la diferència crítica sembla ésser o ciutats en les quals els artesans produïen primàriament per un mercat local, o aquelles en què l'artesanat ho feia majoritàriament per a l'exportació.¹⁶

És idò degut a la importància del comerç dins l'Antic Règim que profunditzarem en l'estudi de la ciutat marítima preindustrial. I ho farem així perquè aquest tipus de ciutat pot possibilitar al mateix temps un doble desenvolupament del comerç: el terrestre i el marítim.

¹⁴ Entenem que l'espai urbà preindustrial és:

- a) un reflexe deformat de l'actuació de l'articulació, perquè aquest espai no respon en la seva totalitat a l'esquema teòric del que abans definírem com a Formació Social.
- b) Amb tot i això s'ha d'entendre que aquest espai urbà no és sinó un reflexe específic de l'articulació, senzillament perquè estam tractant un espai molt concret (la ciutat) dins el conjunt global de l'espai (camp-ciutat).

¹⁵ Marx al respecte afirmava que: "todo país lleva en su entraña la contraposición entre la ciudad y el campo". Cfr. op. cit. nota 6 p. 192.

¹⁶ Friedrichs, R. Ch. "Capitalism, Mobility and class formation in the Early Modern German City". Revista Past and Present n.º 69 novembre 1975, pp. 24-29.

Aquesta és la teoria — segons l'autor — ja clàssica de Jecht, H. "Studien zur gesellschaftlichen struktur der mittelalterlichen Städte", Vierteljahrsschrift für sozial und Wirtschafts geschichte, XIX, (1926), pp. 48-85.

Per a l'article de Friedrichs hem emprat una traducció — encara inèdita — que hem d'agraciar a M.ª Antònia González Romaguera.

⁹ Ibid. nota 6 p. 192.

¹⁰ Ibid. p. 188.

¹¹ Henri Pirenne, en una obra ja clàssica, ens confirma la importància de la ciutat marítima preindustrial. Parteix del raonament que, malgrat que el mitjà geogràfic no sigui un element únic en el procés de formació de les ciutats medievals, aquest es mostra com a condició essencial per un establiment comercial. Cfr. Pirenne, Henri "Las ciudades de la Edad Media". Alianza Editorial. Madrid 1972 pp. 92-93 i ss.

¹² Pirenne, H. op. cit. pp. 47 i ss.

¹³ Sjöberg, Gideon, op. cit. p. 22.

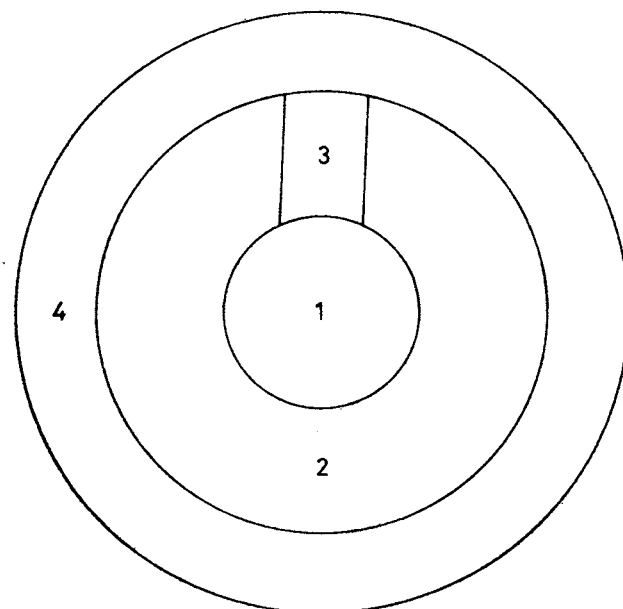

FIGURA A.

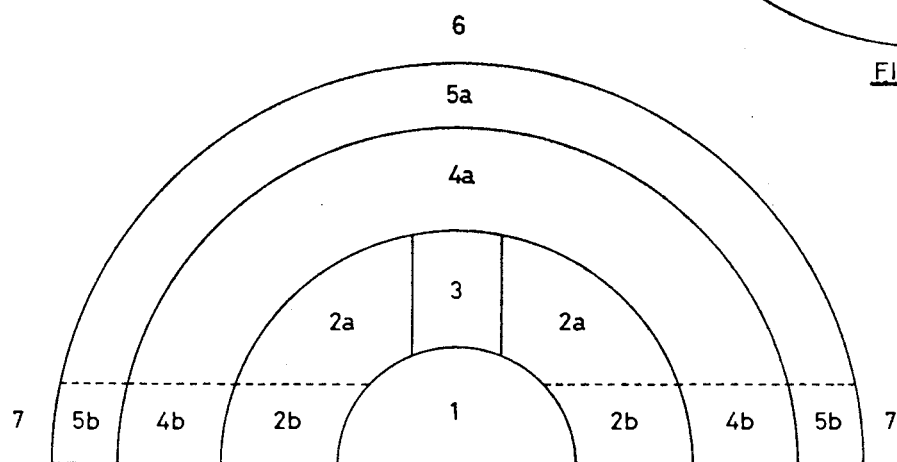

FIGURA B.

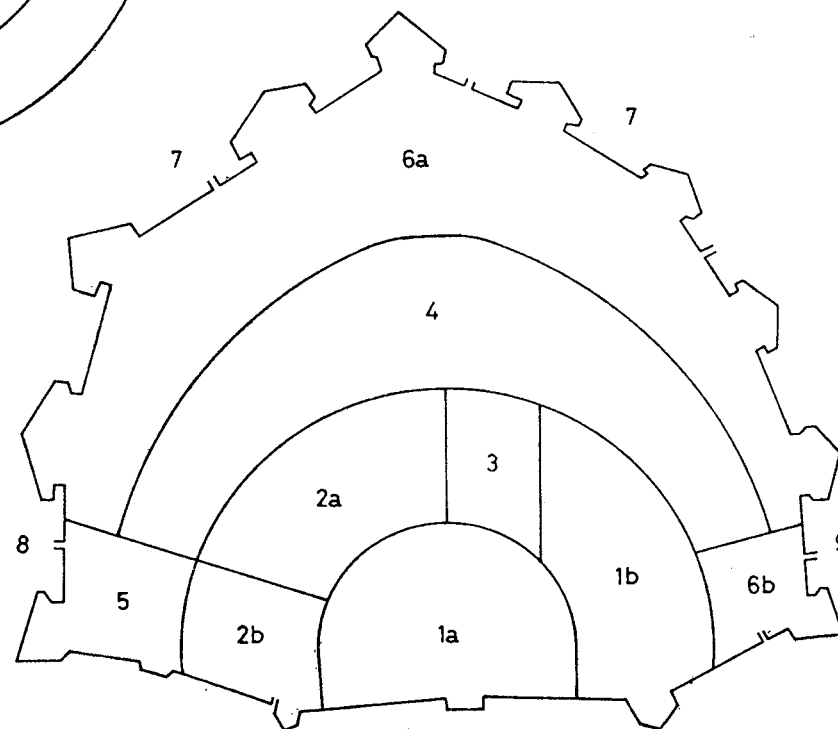

FIGURA C.

Vegem a continuació, la nostra proposta, amb el gràfic 1, fig. B al davant. Abans de res s'ha de dir que el present model, des del moment en que és teòric, deixa d'esser rígid. La seva configuració primària és ben simple, hem partit inicialment del model de Sjöberg, el qual en adaptar-lo a la ciutat marítima adoptarà una forma semicircular. Aquesta sembla que té l'avantatge, enfront d'una ciutat terrestre circular, d'esser menys apta a l'osmosi entre els grups socials dels distints nivells en què es pot dividir l'espai d'una ciutat. Això, evidentment, considerant que la ciutat marítima semicircular només pot expansionar-se cap a l'interior.

Una vegada assenyalades aquestes qüestions, i si seguim observant l'esmentada figura B, podem passar a analtitzar lògicament les raons de l'existència d'una divisió social de l'espai urbà preindustrial. Anem per parts.

1. En el centre de la ciutat preindustrial és on s'hi localitza la classe dominant. Aquesta zona central sol ésser el nucli primitiu de la ciutat, que pot haver sorgit com la representació de diverses formes de propietat. Sobretot la ciutat sol aparèixer vora les petites viles, només allí on la situació és particularment favorable per al comerç exterior, o allí on el dèspota i els seus governants canvien llurs ingressos — el producte excedent — per treball, ingressos que inverteixen per aconseguir treball en quantitat.

Com ja afirmava Sjöberg, en un inici, la classe dominant quedava representada en el centre de l'espai urbà per una teocràcia (concentració del poder polític i del poder ideològic-religiós). No obstant, ambdós poders s'anirien dissociant un de l'altre, a mesura que el procés seguit per la divisió del treball anàs avançant.

Ara bé, el problema a resoldre és si aquesta primera bifurcació de poders de la classe dominant: a) poder polític i b) poder ideològic-religiós, va suposar també i al mateix temps el sorgiment d'un nou espai urbà. D'una manera lògica sembla que en un inici ni un poder ni l'altre, individualment, donarien lloc a un nou espai urbà que no fos el del seu origen primitiu, és a dir, el que fins aleshores havia organitzat la teocràcia. Això significa que, malgrat la nova especialització de la classe dominant, aquesta es seguirà localitzant en el centre de la ciutat preindustrial, especialment allà on s'aixequen els més importants edificis civils i especialment religiosos. No obstant, cal adonar-se'n també que serà a partir d'aquest centre de poder d'on es derivarà el poder econòmic — freqüentment lligat als altres poders — el qual al mateix temps pot esdevenir centre

del territori a mesura que en ell i a la recerca de nous beneficis (comercials, polítics...) s'hi repleguin els grans terratinents.

Només a un grau de desenvolupament determinat de les relacions de producció i de les forces productives, fou possible una nova localització dins l'espai urbà d'una part ben concreta de la classe dominant: la classe comercial. Aquesta darrera, de la qual cada vegada dependria més el poder polític i en general gran part de l'organització ciutadana, s'aniria desplaçant del primitiu centre esmentat cap a aquells espais urbans que millor servissin a llurs interessos econòmics i polítics. El que acabam d'afirmar és una conseqüència lògica de l'evolució de tota ciutat preindustrial. A mesura que s'anaren creant nous mercats a l'interior de les ciutats i els antics mercats eren cada vegada més desplaçats cap a la perifèria, la classe comercial — com a classe dominant que havia d'assegurar la seva producció —, cada vegada depenia més de llur localització urbana. Aleshores era gairebé vital llur proximitat física vora els llocs d'intercanvi (mercats urbans) i vora uns grups socials (artesans, jornalers) als quals explota i gràcies als quals es mal enriqueix.

En un mateix sentit, cal concloure dient que l'altre grup dominant: la classe ideològico-religiosa, es seguirà localitzant en el primitiu espai urbà del qual parlàvem. Els motius de fer-ho així són que aquest grup té unes raons extraeconòmiques per no desplaçar-se: raons fonamentades sobretot en una dominació ideològica clara sobre la resta del poble. Dominació que s'inicia també per la seva localització en un espai urbà de prestigi quasi únic.

2. A continuació del nivell central s'hi podria localitzar un segon nivell que anomenarem comercial-mercantil i que evidentment dins la que hem considerat ciutat primitiva es confondria amb l'espai que ocupava la classe dominant. Pensem que: "en la antigüedad los oficios y el comercio urbanos eran muy poco estimados, al contrario que la agricultura; en la Edad Media la situación se transformó en la contraria".¹⁷ Ara bé, quan a uns nivells determinats de la divisió del treball dins l'interior de les ciutats s'aconseguí separar el treball dels menestrals (l'artesania) del comerç mercantil, que en un inici estarien units, els artesans agrimiats varen passar d'una estabilitat — en un sentit d'immobilitat de classe, característica de les corporacions gremials — a una dependència econòmica per-

¹⁷ Marx, K., op. cit. nota 1.

manent. Sobretot pel que afecta a les conegudes tècniques d'explotació emprades pels mercaders: el putting-out system (indústria domèstica).

En aquest sentit el present nivell urbà es caracteritzaria sobretot perquè en ell s'hi localitzaria una classe de menestrals que no tan sols tenen en les seves mans els mitjans de producció sinó que al mateix temps encara no han perdut la capacitat de comercialització del producte que produeixen. En unes altres paraules: són artesans i mercaders al mateix temps. Aquest espai urbà estaria en contacte estratègicament d'una banda amb la classe dominant del nivell 1 (gràfic 1 fig. B), amb la qual, com hem vist, es podria confondre; i d'altra banda amb els artesans, característics, com seguidament veurem, dels nivells 4a - 4b (gràfic 1 fig. B).

2b. Aquest espai, encara que ben diferenciat, seria un subnivell més de la zona comercial, de la qual parlàvem. A semblança seva s'hi localitzarien també aquells menestrals-comerciants, però en una versió específica: la dedicada al comerç marítim. Aquest nivell comercial marítim dins la ciutat preindustrial pot esdevenir un punt neuràlgic important de la ciutat, senzillament perquè l'estructura econòmica d'aquesta depèn generalment de la mobilitat més o menys accentuada del comerç marítim exterior.

3. En aquest indret de la ciutat preindustrial s'hi localitzaria el ghetto, molt corrent en una gran majoria de ciutats europees.¹⁸ El ghetto, que teòricament sembla l'hauríem d'incloure en el nivell comercial-mercantil (nivell 2a, gràfic 1, fig. B) té una personalitat pròpia, i si bé es pot afirmar que mai deixarà de mantenir certes afinitats amb les funcions d'aquest nivell, també és cert que les seves funcions pròpies, a vegades molt complexes (actuació del capital d'usura) poden donar peu a la concepció d'un nou espai urbà. Ha estat per aquest motiu que l'hem desenvolupat a simple vista quasi d'una manera autònoma a les funcions de l'espai comercial. Veguem ara quines són les característiques generals pròpies que conservarà sempre el ghetto:

a) El ghetto és l'espai urbà millor definit, degut a les conseqüències de l'antisemitisme, les quals no per-

meten a la població del barri cap tipus d'osmosi amb la resta de població urbana.

b) El que acabam d'afirmar és motiu suficient com perquè el ghetto evolucioni, creixi en vertical i no horitzontalment.

c) L'amuntegament de la població que habita el ghetto és conseqüentment una altra de les característiques generals d'aquest espai urbà.

d) Amb les esmentades característiques són freqüents els índexs elevats de morbiditat i mortalitat.

En un altre sentit, la localització del ghetto en el conjunt global de l'organització de l'espai urbà preindustrial, és ben estratègica. Si observam altra vegada el gràfic 1, fig. B, de tot d'una ens adonarem que es tracta de l'espai urbà millor condicionat per a la comunicació entre els distints grups socials i àdhuc les seves activitats. Això és així malgrat que després ens pugui semblar contradictori el seu hermetisme respecte a qualsevol corrent externa. El que el ghetto no permeti una certa osmosi entre ell i altres nivells urbans es deu sobretot a causes evidentment econòmiques, però també superestructurals (ideològico-religioses) les quals mai foren motiu perquè entre el ghetto i la resta de població es deixassin de mantenir certes relacions econòmiques (capital d'usura, etc.).

El ghetto a la vegada que esdevé capçal del capital d'usura, ha de mantenir relacions directes amb:

a) La classe dominant (nivell 1), amb la qual s'han de conservar les bones relacions. Pensem que es tracta no només d'un poder polític sinó també ideològico-religiós. Evidentment entre aquest nivell i el ghetto es poden donar també relacions comercials a nivells de préstec de capital.

b) Amb la zona comercial (nivell 2) de la qual el ghetto podria formar part o no al marge de la seva rigidesa respecte al conjunt de l'espai urbà.

c) Relació del ghetto amb un nivell 4 on s'hi localitzarien els artesans. Aquesta relació menestrals artesans-ghetto és la més important de les tres, des d'un punt de vista del capital i interès. La sobreexplotació dels menestrals agremiats vendrà donada per mercaders que poden o no viure al ghetto i que, com a continuació veurem, actuen no tan sols monopolitzant el seu treball sinó també a nivells d'utilització del capital d'usura.

4a. Aquest espai urbà estaria representat per la gran majoria d'artesans. Aquests s'agruparien per barris

¹⁸ Pierre Sorlin, en una de les seves obres afirma que cap a la fi del segle X els jueus varen començar a agrupar-se en un mateix barri (ghetto o Judenviertel a Alemanya), aquest fet està especialment documentat pel que es refereix a Ratisbona a principis del segle XI, i a Colònia i Worms alguns decennis més tard.

"L'antisemitisme allemand". Ed. Flammarion. Paris 1969. Hi ha traducció castellana a Ediciones de Bolsillo n.º 78. Barcelona 1970.

com a forma de millor defensar els seus interessos. Entre aquest nivell i l'anterior (nivell 2) pot existir una certa osmosi en el sentit en què aquestes corporacions no eren totes semblants, ni a nivells de riquesa ni en categoria social (p. e. gremis, i col·legis). Els grups socials econòmicament més potents podien tenir la seva residència en el segon nivell.

Per altra banda la localització dels artesans està clarament en funció dels mercats interiors de la ciutat preindustrial. D'ells s'haurà de proveir i al mateix temps proveir-los.

Pel que afecta a les seves característiques com a grup social, cal dir que són semblants a les de l'artesà comerciant anteriorment esmentat (nivell 2). L'única diferència està en que l'artesà d'aquest nivell 4, no té ja possibilitats de comercialitzar el producte. És la dependència econòmica permanent dels menestrals en mans dels mercaders, els quals exploten la seva situació d'accedors. És en aquests moments quan els mercaders podien monopolitzar el sumistre de matèries primes i l'accés al mercat. En definitiva acabarien gairebé desposseint els artesans dels seus mitjans de producció. En aquest sentit, com afirma Ch. Friedrichs, l'escola marxista actual, seguint Maurice Dobb, tendeix a reduir el nombre de classes ciutadanes. Els artesans es convertiran segons Dobb, o bé en capitalistes o en semi-proletariat.¹⁹

4b. L'espai anteriorment estudiat es prolongarà amb el present, de semblants característiques. Ambdós formaran el nivell 4. L'espai que ara analitzam ens pot donar l'amplària de l'expansió marítimo-comercial. Això perquè en ella s'hi localitzarien alguns grups professionals que, encara que molt relacionats amb la mar, no deixarien d'esser artesans. En ell hi localitzaríem els boters, calafats, mestres d'aixa, etc. Evidentment, també en aquest espai s'hi localitzaria la Drassana.

5a. Voltant la murada es localitza a l'interior de la ciutat, el grup social antagònic a la classe dominant. Es tractarà o bé d'un sub-artesanat o de la colònia de pobres existents dins tota ciutat preindustrial. Les seves característiques fonamentals seran:

a) La confusió d'aquest nivell amb certes zones del nivell immediatament anterior (nivell 4). Tant un

com l'altre nivell (4 i 5) seran espais d'un notable amuntegament de població. Aquest amuntegament i la qualitat deficient de la construcció (tècnica i materials) són els que avui han donat lloc als coneguts barris degradats, herència actual de la ciutat preindustrial històrica.

b) Elevat nombre de morbiditat i mortalitat.

c) Elevat nombre de població activa amb dos i més oficis. Especialment la combinació dels menestrals més pobres amb càrrecs administratius de poc pes específic (saig, algutzir etc.).

d) Localització del bordell, l'existència del qual dependrà de cada ciutat en particular, segons els nivells superestructurals en vigència.

e) De conjunt amb altres artesans hi poden coexistir aquells que pels materials emprats en llur feina no puguin residir a altres llocs (brutícia, males olors, etc.).

5b. A semblança dels nivells que fins ara hem vist, aquest també posseix la seva especialització marítima, que lluny de la diversa dedicació professional, en res divergirà de la situació social fins ara assenyalada per a la resta d'aquest nivell (nivell 5a).

6 i 7. Tant un espai com l'altre seran reflexe d'una mateixa situació social de la població: la pròpia dels que viuen fora murada. Recordem la importància de les muralles com a determinants de la ciutadania de l'individu. I sobretot la dificultat de l'estranger d'aconseguir el títol de ciutadà.²⁰

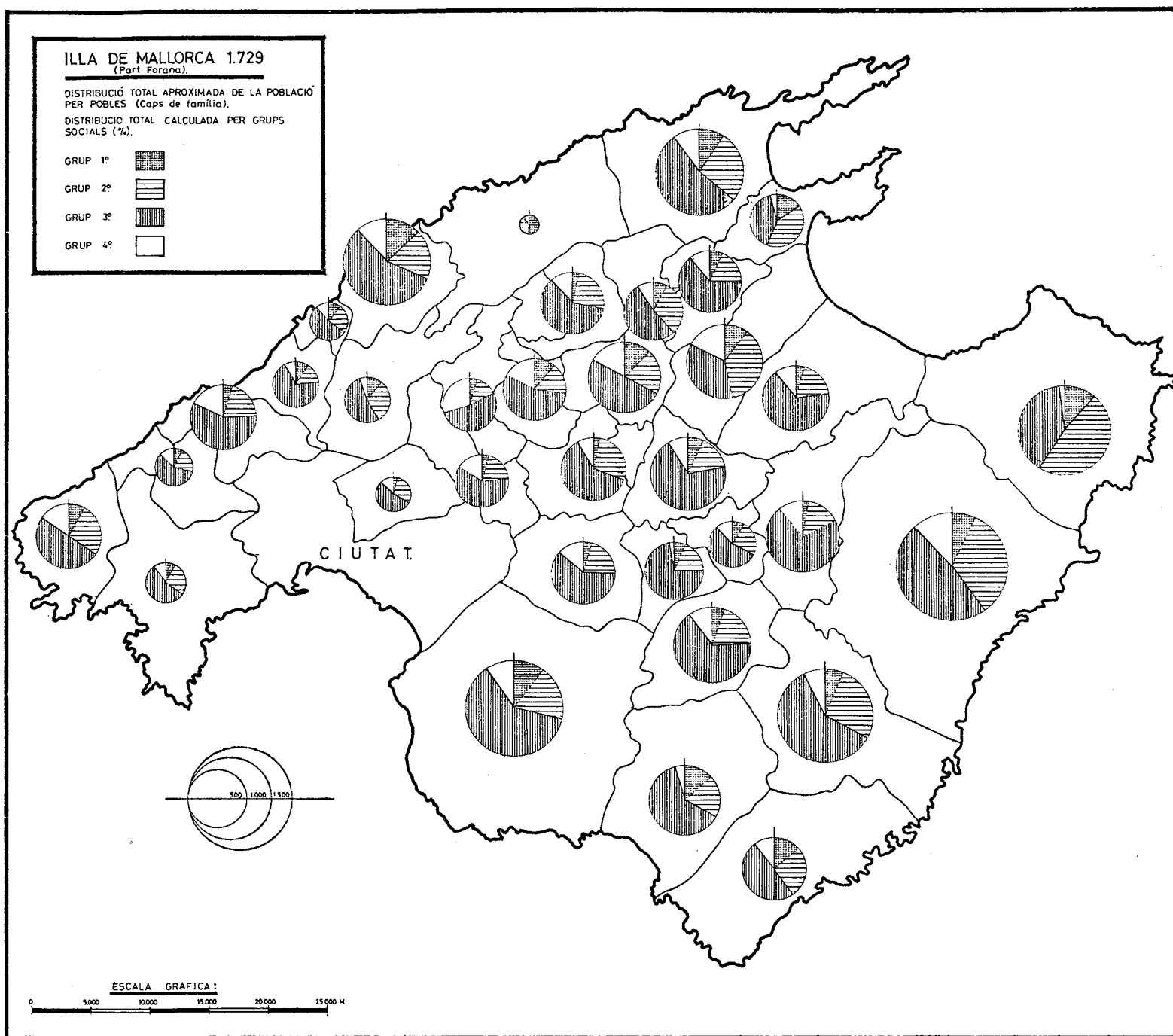
Llavors la població que viu fora muralles no té ni els mateixos drets ni les mateixes obligacions que la que habita dins el recinte. Viure fora muralles és viure en el camp.

Normalment aquest tipus de població formarà la mà d'obra encarregada de subministrar l'alimentació als mercats de l'interior del recinte. Per tant es tractarà d'una població agrícola que viu i treballa per a la Ciutat.

Els espais que ara tractam, els sisè i setè (gràfic 1 fig. B) els hem definit com a zones d'expansió marítima d'una banda i agrícola d'altra.

¹⁹ Friedrichs, R. Ch. op. cit. p. 25.

²⁰ Pirenne, H. op. cit. nota 11, pp. 87-90 i ss.

Gràfic 2

3. LA CIUTAT DE MALLORCA: UN EXEMPLE DE CIUTAT PREINDUSTRIAL

3.1. LA DIVISIÓ DEL TREBALL I EL SEU GRAU DE DESENVOLUPAMENT: L'OPOSICIÓ CIUTAT-PART FORANA

Creim que no és necessari insistir en el que veníem dient sobre la divisió del treball. Aquest, dins un país provocarà sobretot la separació de l'artesania i el comerç, respecte del treball agrícola. Amb aquesta separació sorgiran els primers enfrontaments entre la ciutat i el camp. En un posterior desenvolupament dins la mateixa ciutat es produirà també la separació entre els treballs artesanal i comercial.

Ara bé, el que no havíem dit era que dins cada una d'aquestes branques, es produeix una nova divisió del treball, la qual provoca la formació de sectors diversos entre els individus que cooperen en certes feines. La posició que ocupen entre ells aquests distints sectors està condicionada per l'especial articulació dels diversos modes d'explotació.²¹

El que acabam d'afirmar significa que l'oposició generalitzada camp-ciutat, s'ha d'explicar pel procés seguit per la divisió del treball i aquesta ens duu directament a l'estudi de la formació social.²²

La formació social mallorquina en el segle XVIII es caracteritza per una especial articulació de diversos modes d'explotació: renda de la terra precapitalista, fisc, universal consignació i capital d'usura, dels quals el primer és l'hegemònic. La reproducció constant d'aquesta articulació per part especialment de la classe dominant és la que donarà lloc als enfrontaments ciutat-part forana. Enfrontaments que, malgrat responguin a l'estructura específica de l'articulació, el mode de producció dominant (renda de la terra precapitalista) serà el que bàsicament prescriu el grau de desenvolupament del conflicte.

L'oposició a Mallorca entre la ciutat i la part forana, segons hem pogut comprovar a la documentació emprada, si no és anterior a la conquesta catalana (1229), es realitza poc temps després. No cal oblidar que en el darrer terç del segle XIII alguns modes d'explotació, com el fisc o el capital d'usura, ja tenien una vigència prou efectiva. Amb Pere IV, les noves imposicions fiscals acabaran d'arruinar l'illa. Els primers avalots populars d'amples mides contra la Ciutat de Mallorca no es

farien esperar. L'any 1391 els forans saquetjaren no tan sols el call jueu, sinó algunes grans cases de terratinents que vivien a Ciutat. Aquesta mateixa història es reiterarà una i altra vegada en imatges, encara que distintes, d'un mateix significat.

Des de 1435 (conversió oficial dels jueus) passant per 1450 (forans i ciutadans) 1521-23 (germanies) i seguint així fins arribar a les cremadisses de la fi del segle XVII (1675-1691); aquests fets no es poden ni s'han de considerar gens gratuïts respecte a l'oposició ciutat-part forana. La lògica s'imposa una vegada que ens adonam de la importància que tenen els jornalers (la majoria de la població de l'illa en el segle XVIII) per entendre aquests conflictes.

La Ciutat de Mallorca esdevé el blanc d'uns jornalers sobreexplotats, perquè en el seu interior s'hi concentra d'una banda el terratinent esdevingut mercader enriquit, no tan sols pel monopoli que exerceix a nivell de matèries primes sobre els que nosaltres consideram jornalers de Ciutat (artesans-menestrals) malgrat siguin propietaris dels seus mitjans de producció, sinó el que és molt més important, gràcies a una doble explotació dels camperols apropiant-se del seu sobre-treball.²³

L'explotació del camperol es duu a terme a dos nivells:

a) D'una banda la que pateix un grup social molt comú a Mallorca: els administradors del propietari, explotats per aquest. Són la classe dels majorals, conductors, arrendadors, etc.

b) Aquesta classe de vertaders cacics al mateix temps duu a terme una nova sobreexplotació: la que a Mallorca (segle XVIII) afecta a un nombrós exèrcit de jornalers desprovists dels seus mitjans de producció i que depenen per tant de la demanda de mà d'obra al mercat del poble. Així una mala anyada pot ser motiu perquè s'aixequi de sobte un dels avalots camperols propis de l'antic règim mallorquí. Com s'ha pogut comprovar, les arrels de la formació social mallorquina queden en definitiva condicionades sobretot per la força de treball, la qual majoritàriament a Mallorca estava integrada per jornalers (vegi's gràfic 2).²⁴ Els "grups

²³ Per treball necessari entenem el que necessita el treballador per reproduir-se. Així el sobre-treball és el que excedeix al treball necessari. La manera en què el sobre-treball és apropiat diferenciarà cada un dels possibles modes de producció.

²⁴ Les dades a què ens referim són resultat de l'elaboració personal de les següents fonts documentals:

a) Veindari de 1792 (Part forana):
— Sta. Maria (A.H.M., R.P. 676)
— Alcúdia, Calvià, Campanet (A.H.M., R.P. 2936/19, 20, 21, respectivament).

²¹ Marx, K. "Formaciones..." op. cit. nota 1.

²² Vegi's el que entenem per "formació social" a la nota 1 d'aquest treball.

Gràfic 3

socials" especificats a les fonts documentals presenten les següents característiques:

- Binissalem, Artà, Deià, Escorca i Lluc, Esporles i Banyalbufar (A.H.M., R.P. 2951/2, 5, 6, respectivament).
- Campos, Felanitx, Inca, Bunyola (A.H.M. R.P. 2952/1, 2, —, 3, respectivament).
- Andratx, Marratxí, Montuïri, Pollença, Lluçmajor, Manacor (A.H.M., R.P. 2960/1, 2, 3, 4, 5, respectivament).
- Valldemossa (A.H.M. R.P. 3763/3).

a) De *primera classe*: els caps de família més benestants del poble, que per "sus haciendas ganancia en sus oficios, traficos comercios... esten reputados y tenidos por los de más posibilidad".

- b) Veindari de la part forana. Dades extretes del pagament de l'impost de l'utensili (any 1730): Sa Pobla, Porreres, Santanyi, Sancelles, Sant Joan, Selva, Sineu, Sóller (A.H.M. R.P. 2934/28, 36, 38; —, 39, 41, 42, 43, 44, respectivament). Puigpunyent i Estellencs (A.H.M., R.P. 2934) pagaments utensilis de l'any 1731.

hem realitzada del primitiu model proposat per Gideon Sjoberg (gràfic 1 figs. A i B) a una realitat ben concreta: la Ciutat preindustrial de Mallorca.

Per fer-ho com deim, cal en primer lloc conèixer, d'una manera empírica, com i de quina manera s'organitzà l'espai urbà preindustrial de Ciutat de Mallorca. Les variables més importants que emprarem fan referència al segle XVIII i són les següents:

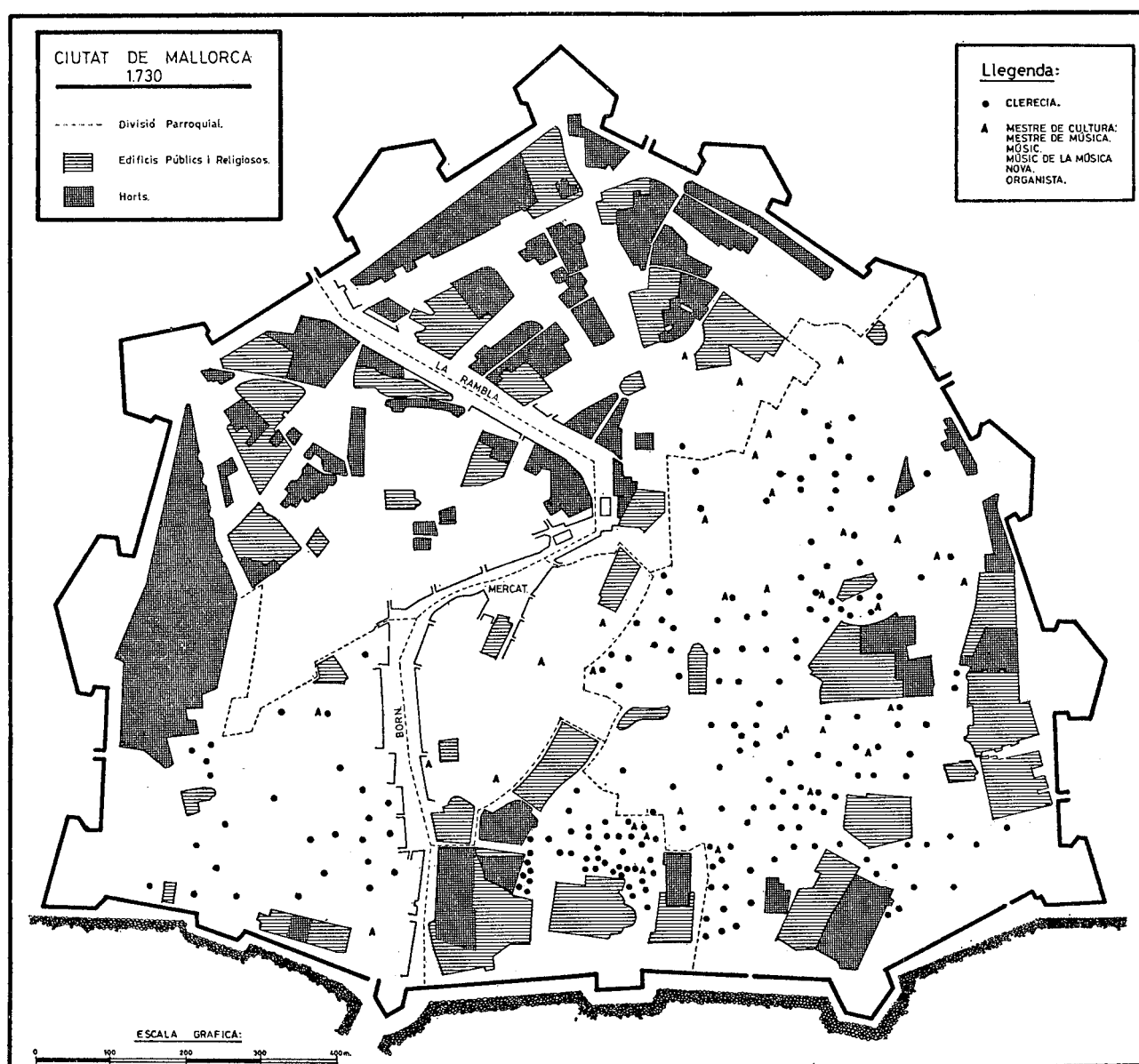
a) El veïnatge de Ciutat 1729-30 (Divisió per parròquies). El veïnatge de Ciutat, malgrat respondre a uns mateixos objectius que el de la part forana (elaboració d'un cens per a fer efectiu el nou impost d'utensilis)

té unes peculiaritats ben pròpies.²⁶ Com s'ha pogut comprovar, a Ciutat no es segueix l'esquema dels quatre "grups socials", sinó que el veïnatge queda dividit en sis parròquies.²⁷ Cada parròquia inclou un nombre determinat d'illetes cada una de les quals es diferencia

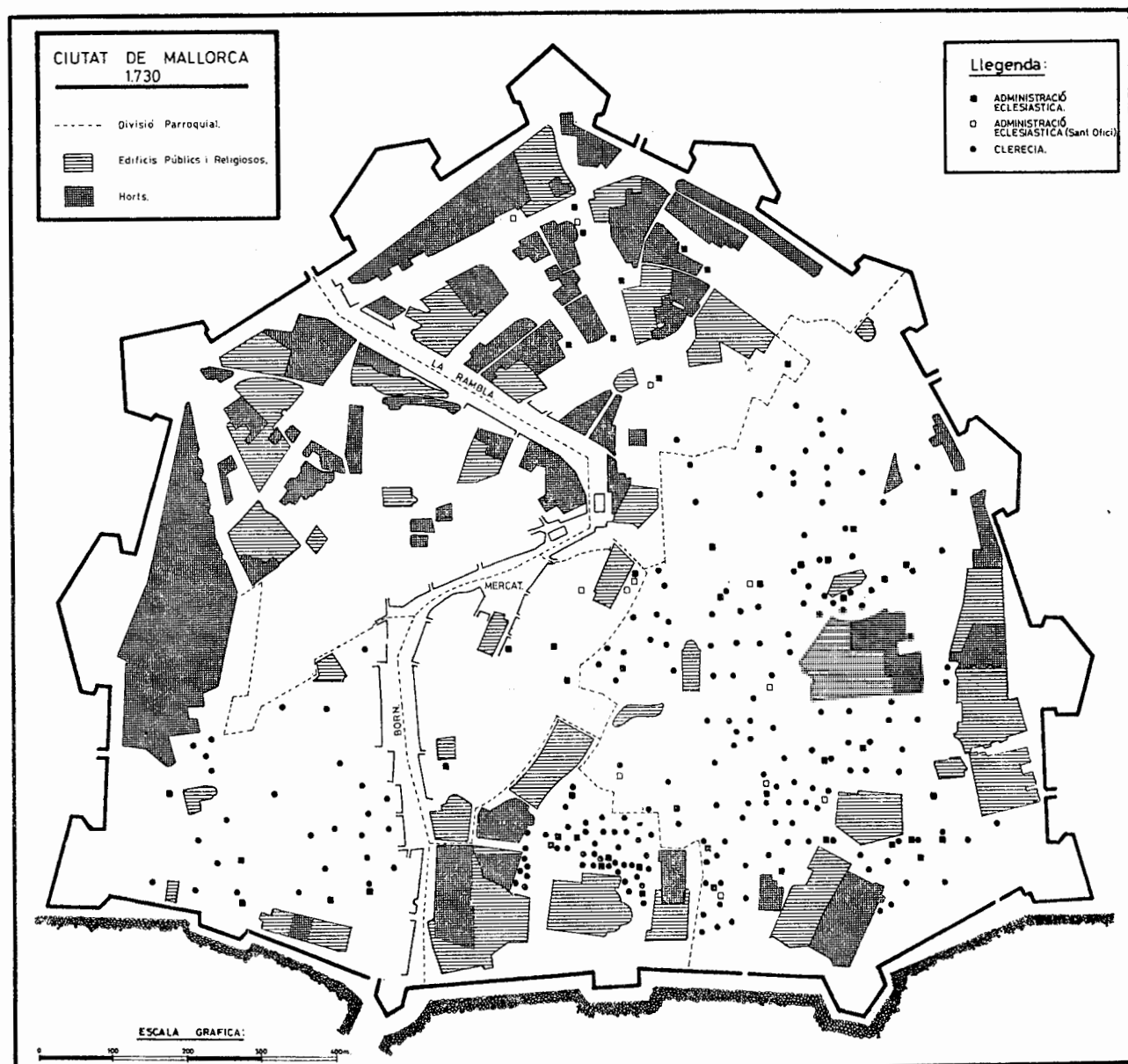
²⁶ Cfr. Apèndix n.º 1.

²⁷ L'Almudaina (A.H.M. R.P. 2936/26)
Sant Nicolau (A.H.M. R.P. 2936/25)
Sant Miquel (A.H.M. R.P. 2936/24)
Sta. Creu (A.H.M. R.P. s/n)
Sta. Eulàlia (A.H.M. R.P. s/n).

Endemés de la parròquia de Sant Jaume, per a la qual no hem trobat dades.

Gràfic 5

Gràfic 6

de la resta pel nom popular amb què era coneguda.²⁸ Illeta per illeta coneixem, endemés, el nom i/o malnom de cada cap de família i la seva professió.²⁹

La feina potser més dura, deixant de banda els asèptics recomptes de professions, ha estat a l'hora d'identificar sobre el plànol de Ciutat totes i cada una

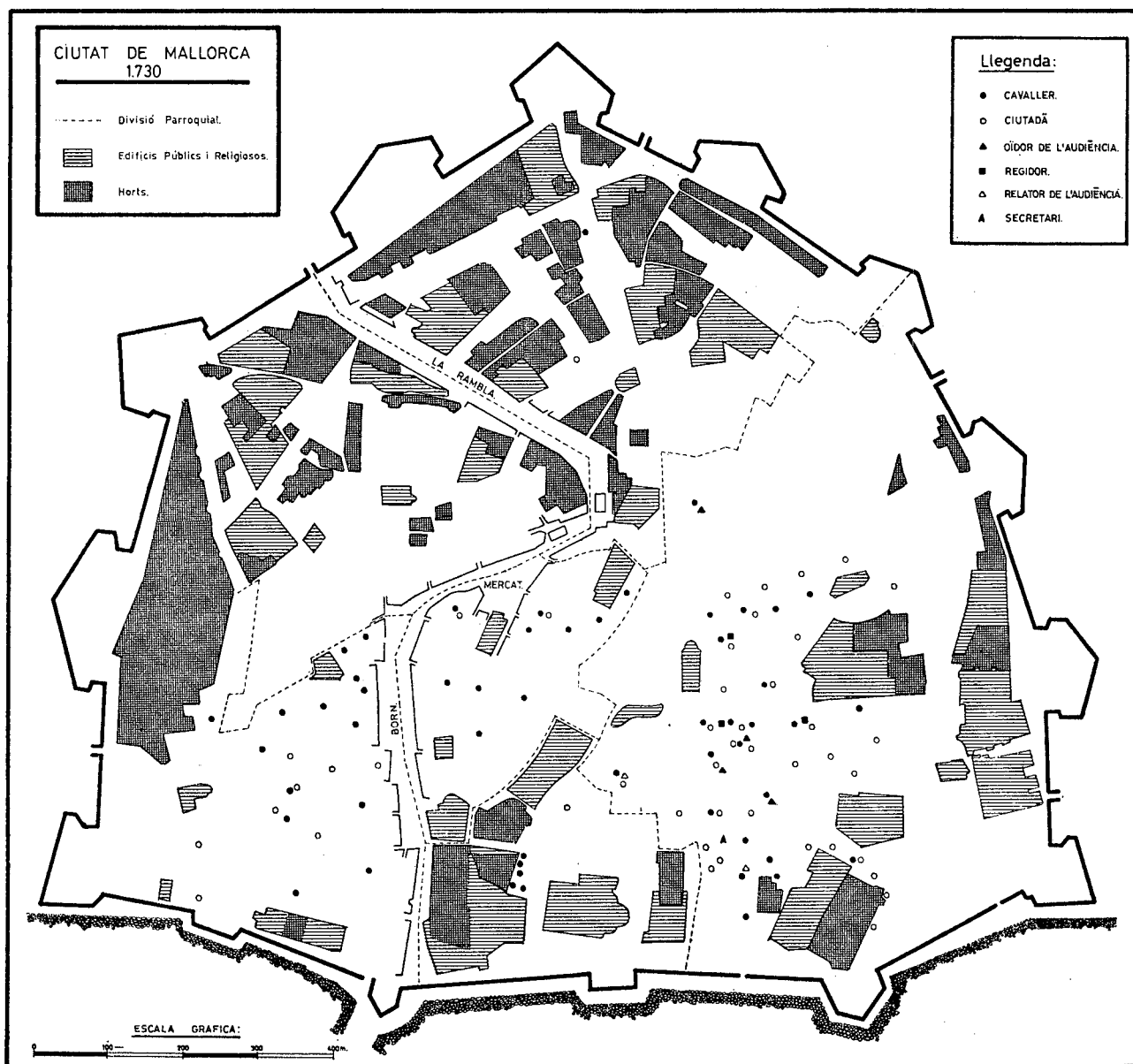
²⁸ D'entre les cinc parròquies conegudes hem comptabilitzat un total de 196 illetes, les quals s'especifiquen numerades al nostre Apèndix n.º 2. Aquesta numeració coincideix amb la del gràfic 3.

²⁹ L'elaboració d'aquestes variables la trobareu a la nostra memòria de llicenciatura: Veïnatge de Ciutat (1729-30) Volum II. Apèndix Documental I (Estadística).

de les illetes que acabam d'assenyalar al nostre apèndix. Una vegada duit a terme aquest procés tan lent d'identificació d'illetes hem pogut elaborar el gràfic 3 que serà el que possibiliti l'elaboració de la resta de gràfics que a continuació veurem.³⁰

³⁰ La tècnica d'identificació d'illetes ha estat molt lenta. L'hem duita a terme utilitzant tot tipus de recursos, especialment a tres nivells:

- Fonts bibliogràfiques referents, en un inici, a qualsevol tipus d'informació urbana (toponímia, llistes de carrers, obres públiques, etc.).
- Fonts documentals referents a toponímia urbana a l'Arxiu Municipal de Ciutat (elaboració d'estadístiques de població, veïnatsges, llistes de carrers, etc.).

Gràfic 7

b) Una altra font important de les que hem emprades ha estat l'elaboració del veïndari referent als termes de Ciutat i Raval de Sta. Catalina (1729).⁸¹

c) La recerca de tot tipus de plànols el més avinent possible a la data de confecció del nostre veïnatge (1729-30).

Per manca d'espai deixarem de fer referència a totes aquestes fonts que podeu trobar a la nostra memòria pp. 73-80 i 107-112.

⁸¹ Aquest veïndari consta de quatre termes (Sant Miquel, Sta. Creu, Sta. Eulàlia i Sant Jaume) i un Raval —el de Sta. Catalina—.

— "Término y Arravales de la Ciudad de Palma 1729. Resumen de su vecindario..." A.H.M. R.P. 2936/18.

Segons es pot comprovar al gràfic n.º 4, les parròquies interiors de ciutat o cara a la mar (Sant Nicolau i L'Almudaina respectivament) no tenen ni terme ni raval. Només la parròquia de Sta. Creu té raval —el de St.^a Catalina— i al mateix temps terme.

c) Dades referents a la contribució dels col·legis i gremis (Ciutat) a l'impost fiscal de l'utensili.

Ciutat de Mallorca cap als anys 1729-30 concentrava, sense comptar la parròquia de Sant Jaume, 6.096 caps de família. Dividida així només en cinc parròquies,

de les quals una d'elles, St.^a Eulàlia, agrupava un 55,70% de població del total d'aquestes (vegi's taula 1). És molt significatiu també al respecte el gràfic n.º 4, observant-hi la divisió parroquial dins el conjunt total.³² St.^a Creu, Sant Miquel, Sant Nicolau i l'Almudaina, socialment menys diverses que St.^a Eulàlia, eren les que li seguien en un ordre de major a menor.

³² A la parròquia de Sta. Eulàlia s'hi concentren no tan sols els mercats urbans més importants (Sa Quartera, Es Banc de s'Oli, Sa Peixeteria, Es Pes de sa Palla, etc.) sinó que, com veurem, per la seva amplària és l'única parròquia de Ciutat on existeix una extensa gamma de grups socials i professionals.

Ciutat de Mallorca, d'aquesta manera concentrava respecte del total de l'illa les següents xifres: ³³

Any	1585	1750	1784	1784	1797
% Ciutat sobre Mallorca	21,7	27,6	22,2	23,5	22,7

³³ Suau Puig, Jaume "Demografia rural mallorquina del segle XVIII" Rev. Mayurqa, vol. 16. Ciutat de Mallorca 1976, Facultat de Filosofia i Lletres.

Gràfic 8

TAULA 1
POBLACIÓ URBANA DE CIUTAT (1730)
DISTRIBUCIÓ PER PARRÒQUIES *

Parròquies	TOTAL	%
L'Almudaina	199	3,26
Sant Nicolau	658	10,80
Sant Miquel	857	14,05
Santa Creu	987	16,19
Santa Eulàlia	3.395	55,70
Sant Jaume **	—	—
total	6.096	100,—

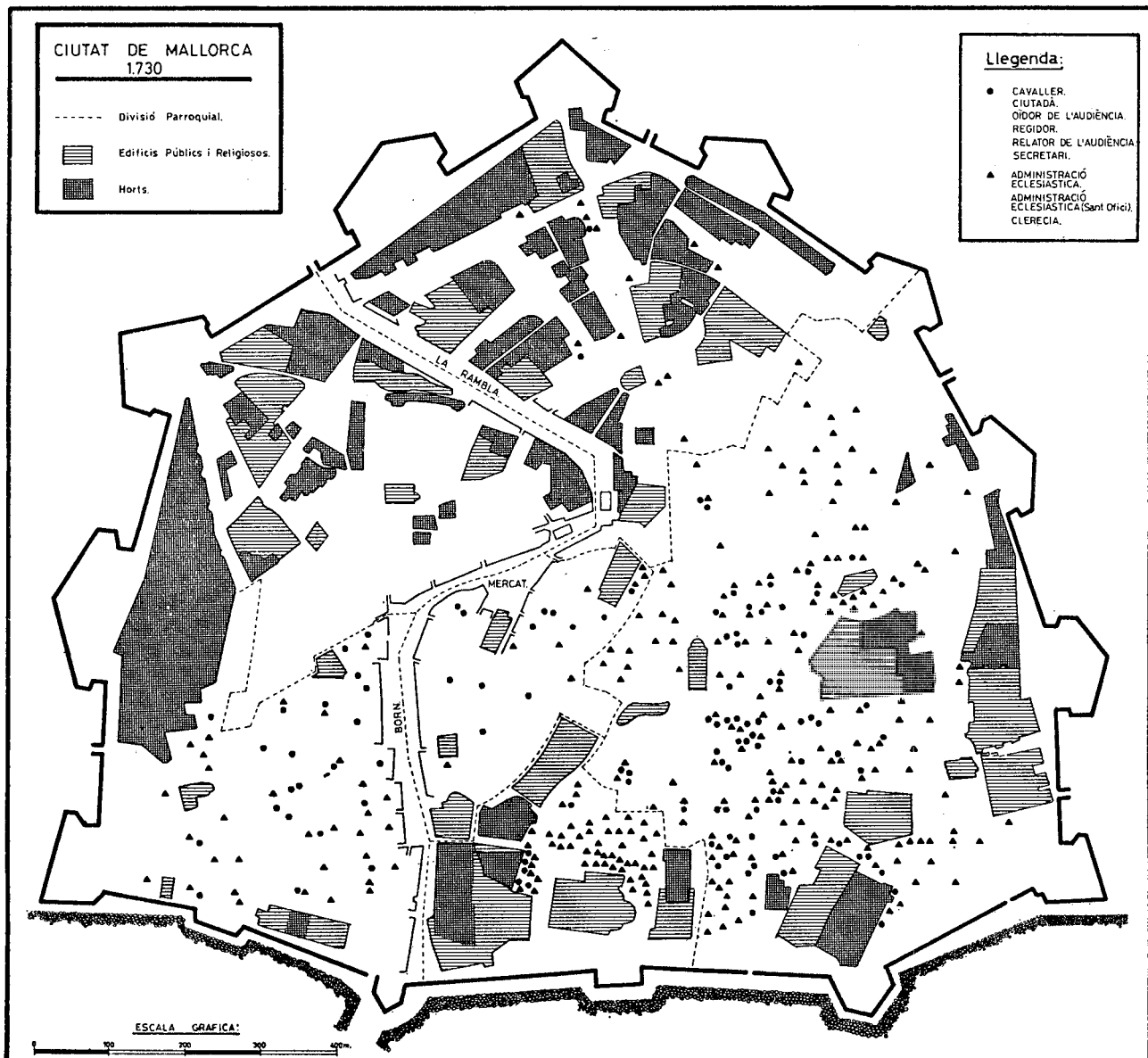
Xifres considerables per millor entendre el procés d'oposició ciutat-part forana.

Si observam altra vegada el gràfic n.º 4 ara de conjunt amb el n.º 3, ens adonarem de les característiques més importants de la nostra ciutat preindustrial.

En primer lloc, és ben evident que estam davant una ciutat marítima, la qual engendrarà dos tipus de mercats: d'una banda el terrestre i d'altre el marítim.

* S'entengui que aquest quadre i els precedents, especifiquen la població urbana de Ciutat (1730) per focs (caps de família).

** Recordem, com ja s'ha especificat, que no hem trobat dades de població urbana de la parròquia de Sant Jaume.

Gràfic 9

Gràfic 10

En segon lloc, la ciutat presenta una morfologia ben definida: es tracta d'un plànol radioconcèntric, tan característic de la seva situació d'entrefoc. Els seus grans eixos (carrer de Sant Miquel, Sindicat, Montision, etc.) gairebé com a camins naturals, s'endintren per les portes de les murades per confluïr en el centre del plànol, on naturalment s'aixeca el mercat i l'àrea comercial més important de Ciutat.

La via Rambla-Born, no era sinó l'antic torrent de Sa Riera convertit ara (l'any 1730) en ample carrer que

separarà la Ciutat alta de la baixa. Aquestes observacions topogràfiques són essencials per entendre les ciutats preindustrials. En un inici un dels elements defensius de la població urbana hagué de dependre de la seva estratègica situació geogràfica.

En última instància i després de la divisió parroquial, hem volgut assenyalar els horts, així com també els edificis públics i religiosos més importants de ciutat cap al 1730. Els horts seran una variable indispensable a l'hora d'estudiar el procés que segueix la

Gràfic 11

xerxa urbana.³⁴ L'elevat nombre dels demés edificis — especialment edificis religiosos — ens marquen el

³⁴ Els horts que s'inclouen al gràfic n.º 4 els hem pogut localitzar gràcies a un bon nombre de fonts gràfiques. Vegeu sobre-tot els plànols:

n.º 63 "Plano de la ciudad de Palma" por ingenieros militares (any 1750).

n.º 66 "Plano de la plaza de Palma". Anónimo (any 1750/60)

n.º 67 "Plano de la plaza de Palma", por D. Juan Ballester Coronel de Ingenieros 1750.

A Servicio Geográfico del Ejército. Sección de documentación.

camí a seguir per conèixer en mans de quins propietaris restava una bona porció del total del sòl urbà.³⁵

El motiu de reproduir a cada gràfic de població

— Cartoteca Histórica. Índice de Atlas Universales y mapas y planos históricos de España. Madrid 1974. Islas Baleares pp. 241-249. Al col·legi d'arquitectes de la Ciutat hi podeu trobar la documentació completa dels plànols esmentats.

³⁵ Pel que hem pogut comprovar a la documentació consultada, les propietats urbanes de l'església havien d'esser molt nombroses (censals, lloguers, etc.). Caldria un estudi que analitzàs les propietats urbanes de cada convent en particular.

Gràfic 12

ambdues variables: horts i edificis, és perquè, com veiem dient, la gran majoria de vegades la localització dels distints grups socials dins l'espai urbà està en funció d'aquestes edificacions.

Una vegada vist tot això, passem a confrontar el model que anteriorment proposàvem (gràfic 1 fig. B), amb la realitat obtinguda mitjançant l'esmentada documentació de Ciutat. D'aquesta confrontació esdevindrà el gràfic 1, fig. C, que de tot d'una analitzarem. Ara caldrà adonar-nos de fins a quins nivells és vàlid el

gràfic 1, fig. B, una vegada aplicat al cas concret de la Ciutat de Mallorca. Si B i C coincideixen en les seves línies generals és que la nostra lògica no s'ha equivocat. Si la coincidència és gairebé nul·la caldrà raonar de bell nou la teoria.

Aquest gràfic 1 fig. C esdevé constituït per nou nivells i tres subnivells, els quals d'una manera esquemàtica es poden definir de la següent manera:

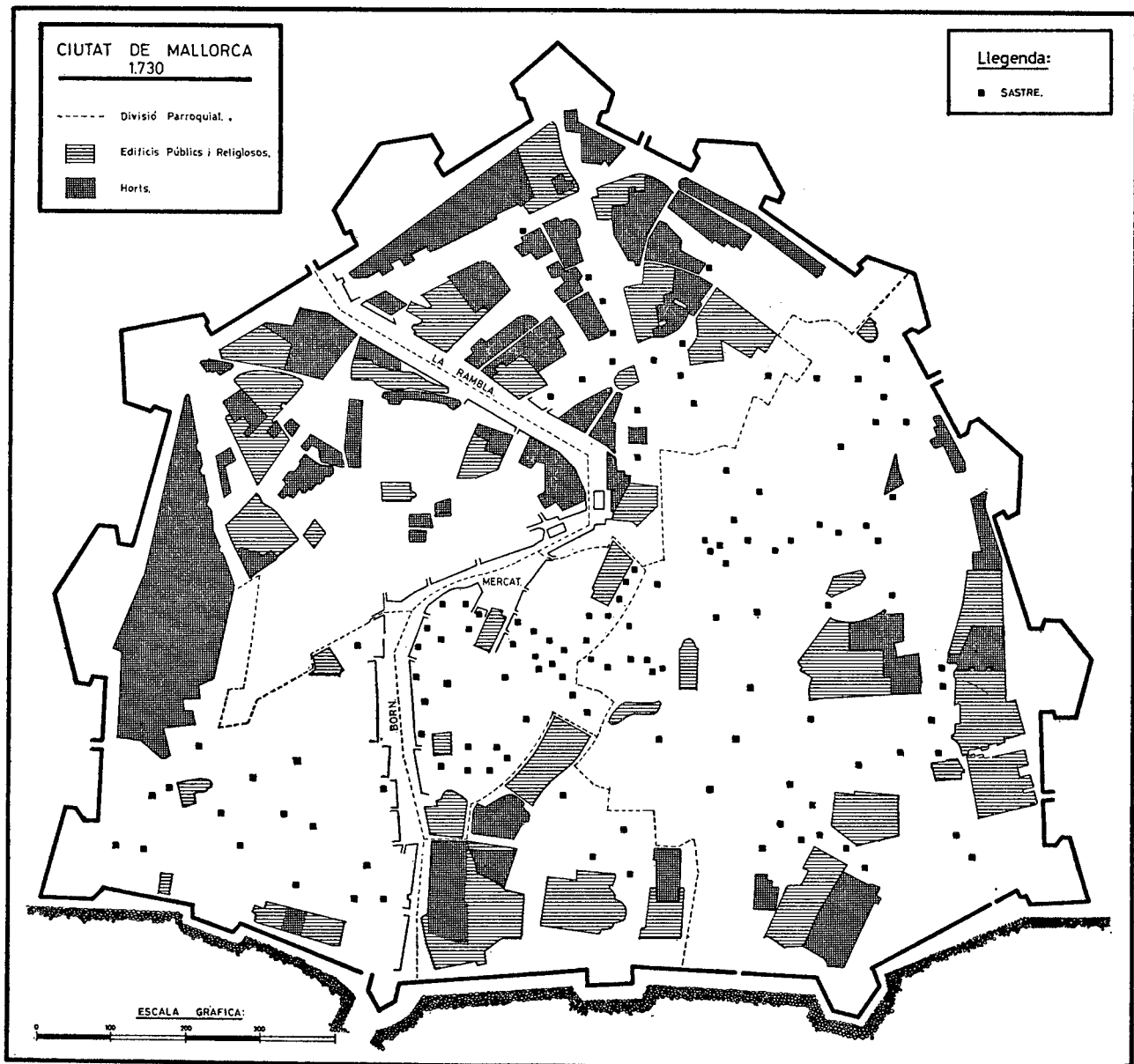
Nivell 1: Localització de la classe dominant.

Gràfic 13

- 1a. Classe ideològico-religiosa (Clerecia)
- 1b. Classe político-econòmica (Noblesa comercial)
- Nivell 2:** Localització de la classe mercantil de Ciutat.
Zona comercial.
 - 2a. Mercaders i Negociants
 - 2b. Zona mariner-mercantil
- Nivell 3:** El Call de Ciutat
- Nivell 4:** Zona Artesanal

- Nivell 5:** Zona mariner-jornalera
- Nivell 6:** Localització de la classe jornalera i pobres de Ciutat.
 - 6a. Jornalers i Pobres
 - 6b. Zona mariner-artesanal (Jornalers)
- Nivell 7:** Expansió agrícola fora de les murades de Ciutat
- Nivell 8:** Expansió marinera fora de les murades de Ciutat

Gràfic 14

Nivell 9: Zona d'expansió agrícola-marinera.

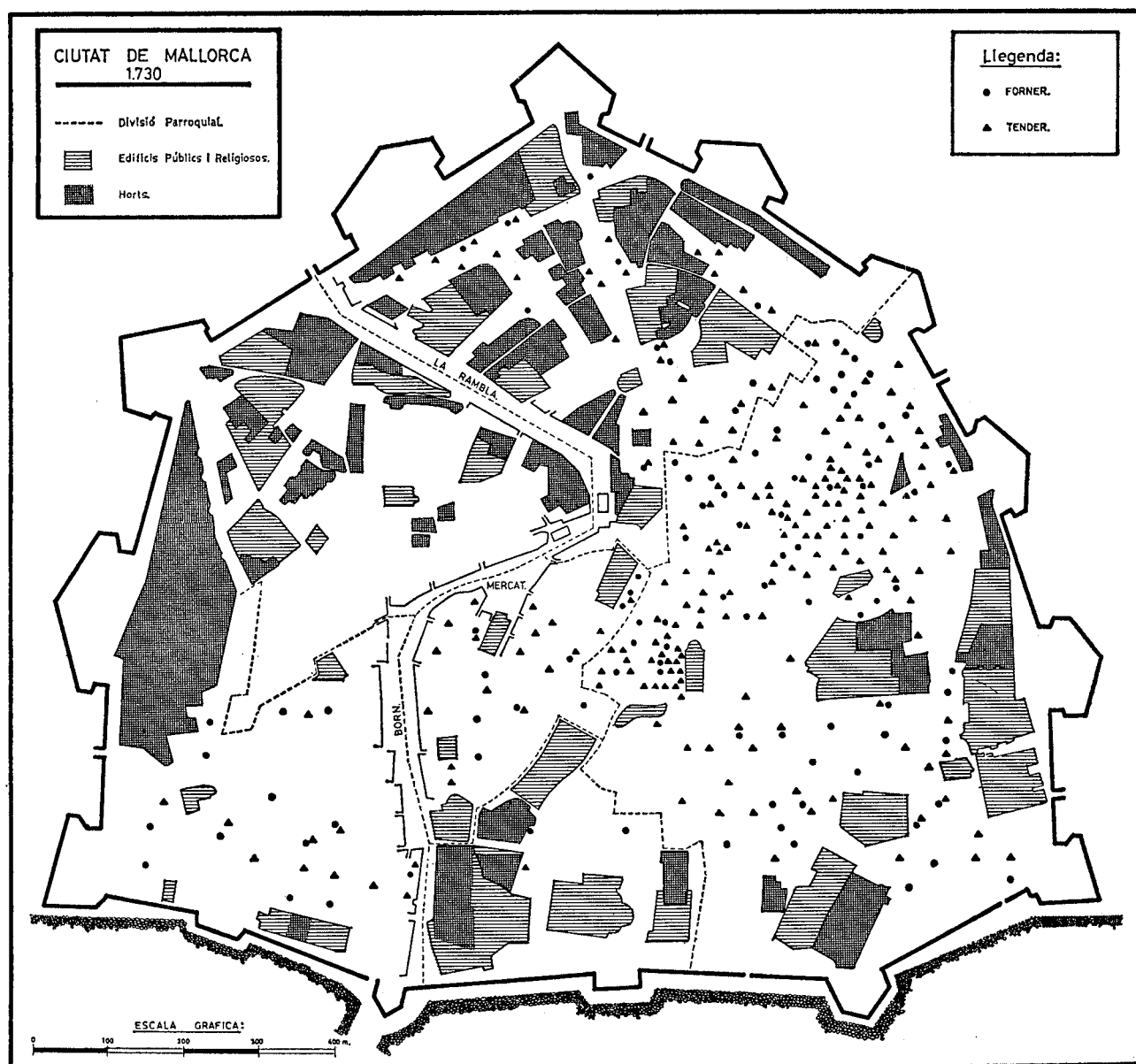
La primera impressió de tot això és que el model teòric i la realitat empírica efectivament coincideixen en els punts essencials. Cal afirmar que la fig. B del gràfic 1 ens ha ajudat a millor entendre el cas particular de Ciutat de Mallorca, la qual a partir d'ara es pot dir que pertany a aquest tipus de model general.

Vegem seguidament quins han estat els motius que

ens dugueren a classificar la nostra Ciutat Preindustrial d'aquest mode.

Analitzem un per un els distints nivells del gràfic 1 fig. C.

1. En primer lloc ens topam amb una classe dominant que es localitza en el centre de Ciutat. Ara bé, aquesta classe dominant, degut a l'avançat procés de la divisió del treball, formarà dins Ciutat dos nuclis més o menys compactes:

Gràfic 15

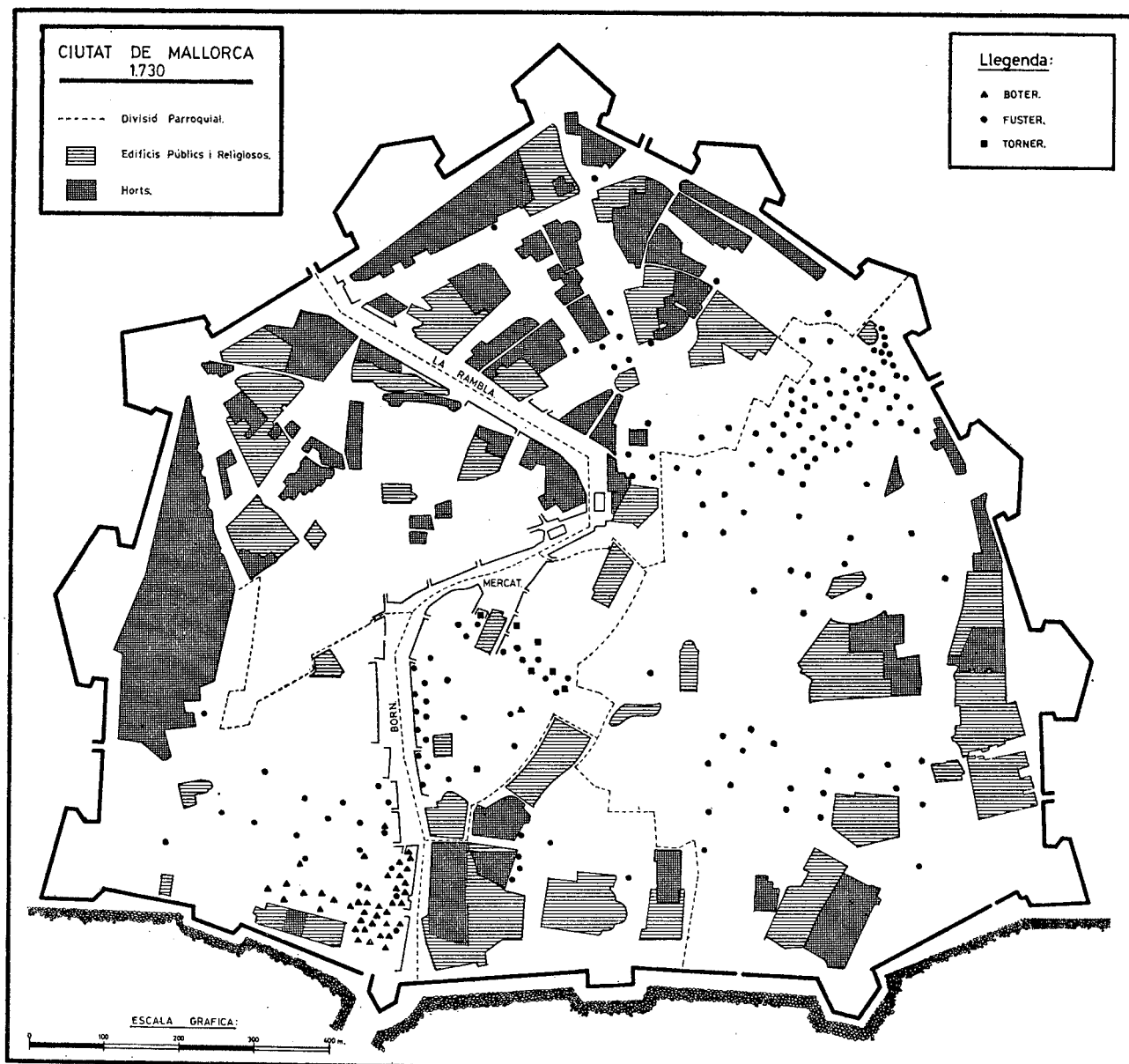
a) D'una banda estudiarem l'espai urbà potser més estratègic de la Ciutat de Mallorca per la seva situació topogràfico-defensiva.³⁶ Es tracta de l'espai urbà que

³⁶ Segons Pere d'Alcàntara i Peña, és molt probable que la Ciutat de Mallorca des del seu sorgiment es dividís en Ciutat alta i baixa, i que; "la parte alta estuviés situada en el llano o meseta superior donde se ostentaba el castillo, y que la parte baja o ribera se situase al pie del escarpado hacia su parte más accesible, y en punto bien correlacionado con el mejor fondeadero del puerto..."

(de "Antiguos recintos fortificados de la Ciudad de Palma". Palma de Mallorca. Ed. mallorquina de Francisco Pons, 1956, pp. 30-31).

assenyalam com a subnivell 1a., part integrant del conjunt total de l'espai ocupat per la classe dominant. En aquest subnivell i com es pot comprovar als gràfics 5 i 6, ens topam amb una notable concentració de la classe ideològico-religiosa. La clerecia de Ciutat al segle XVIII es localitzava especialment a la parròquia de l'Almudaina.³⁷ Aquesta parròquia, la més reduïda en extensió, era la que concentrava el percentatge més

³⁷ Aquesta Parròquia abans del segle XVIII fou coneguda amb el nom de: parròquia de la cabreda (A.H.M. R.P. 2936/26).

Gràfic 16

elevat de clerecia en relació al total de la parròquia (Vegí's taula 2). De 199 focs comptabilitzats, 42 individus pertanyen al clergat, la qual cosa en xifres relatives significava un 21,11 % del total d'aquesta parròquia.

Analitzant la resta de parròquies ciutadanes, veim com Sta. Eulàlia, Sta. Creu, Sant Miquel i Sant Nicolau, concentren un 3,74%, 2,73%, 0,12%, 0% respectivament de clerecia en relació als totals de cada parròquia. El reduït percentatge de preveres a Sant Miquel i Sant Nicolau indueix a pensar i creure que aquests no foren censats als veindaris corresponents ni a d'altres,

malgrat les ordres tècniques d'execució que donà l'Intendent General.³⁸

³⁸ Les ordres de l'Intendent General Antonio de Horbegoza y Landaeta respecte a l'execució dels veindaris, era que no hi mancàs ningú: "incluyendo todos sus moradores cabezas de familia con nombres y apellidos, sus artes, ú oficios, y expresion delos que fueren eclesiasticos, Cavalleros y Ciudadanos..." (Cfr. Apèndix document n.º 1, també a l'A.H.M. R.P. 2936/25, 24).

El que ens ha fet dubtar sobre si existeix o no ommissió de preveres als veindaris de Sant Miquel i Sant Nicolau han estat:

a) La manca gairebé absoluta d'aquests a ambdues parròquies.
b) L'escassetat de preveres: un total de 199 entre la ciutat i els termes.

Gràfic 17

La parròquia de Sta. Eulàlia, d'altra banda, concentrava en xifres absolutes més de la meitat del total de la clerecia resident a Ciutat: d'un total de 199 eclesiàstics, 127 residien a aquesta parròquia, això és, un 63,82% (Vegi's taula 3). La clerecia de Sta. Eulàlia es localitzava al subnivell 1b., el que ens permet observar l'expansió que segeix aquest grup des del centre. Evidentment, entre els subnivells 1a. i 1b., hi haurà una vertadera osmosi malgrat no arribar a l'extrem de confondre's pels motius que de seguida veurem. La diferència fonamental, a mesura que ens allunyam de 1a.

cap a 1b., és la disminució dels edificis més prestigiosos de la ciutat preindustrial: els edificis civils i en el nostre cas sobretot els religiosos. De conjunt amb tot això, a mesura que seguim allunyant-nos del centre disminueixen especialment els eclesiàstics de més "categoria".³⁹

³⁹ Aquests serien els canonges (membres del capítol d'una església, catedral o col·legiata).

El capítol està compost de catorze canonges entre els quals s'inclouen els següents títols:

Gràfic 18

Dignitats: Degà ("Deán")
 Arxipreste
 Arxidiaca ("Arcediano")
 Cabiscol, Xantre ("Chantre")
 Mestrescola ("Maestrescuela")

Oficis: Lectoral
 Penitencier
 Magistral
 Doctoral

CODIGO DERECHO CANONIGO (C.I.C.) B.A.C. Madrid
 (1962)⁷ p.1065

Per a les 5 dignitats cfr. canon 393 (nota).

Per als 4 oficis cfr. canon 398 (nota).

b) D'altra banda el subnivell 1b., en un aspecte distint del que acabam d'insinuar, esdevé una expansió peculiar del 1a. En el subnivell 1b. s'hi concentren sobretot una noblesa mercantil, formada per la majoria de cavallers i ciutadans, així com nombrosos càrrecs d'administració civil prou importants a uns nivells polítics (Oïdors, Regidors, Jutges, etc.). Uns i altres coincideixen amb uns grups professionals lliberals ben significatius: els metges, els lletrats (Vegi's gràfics 7 i 8).

La raó d'esser d'aquest subgrup dins l'espai urbà,

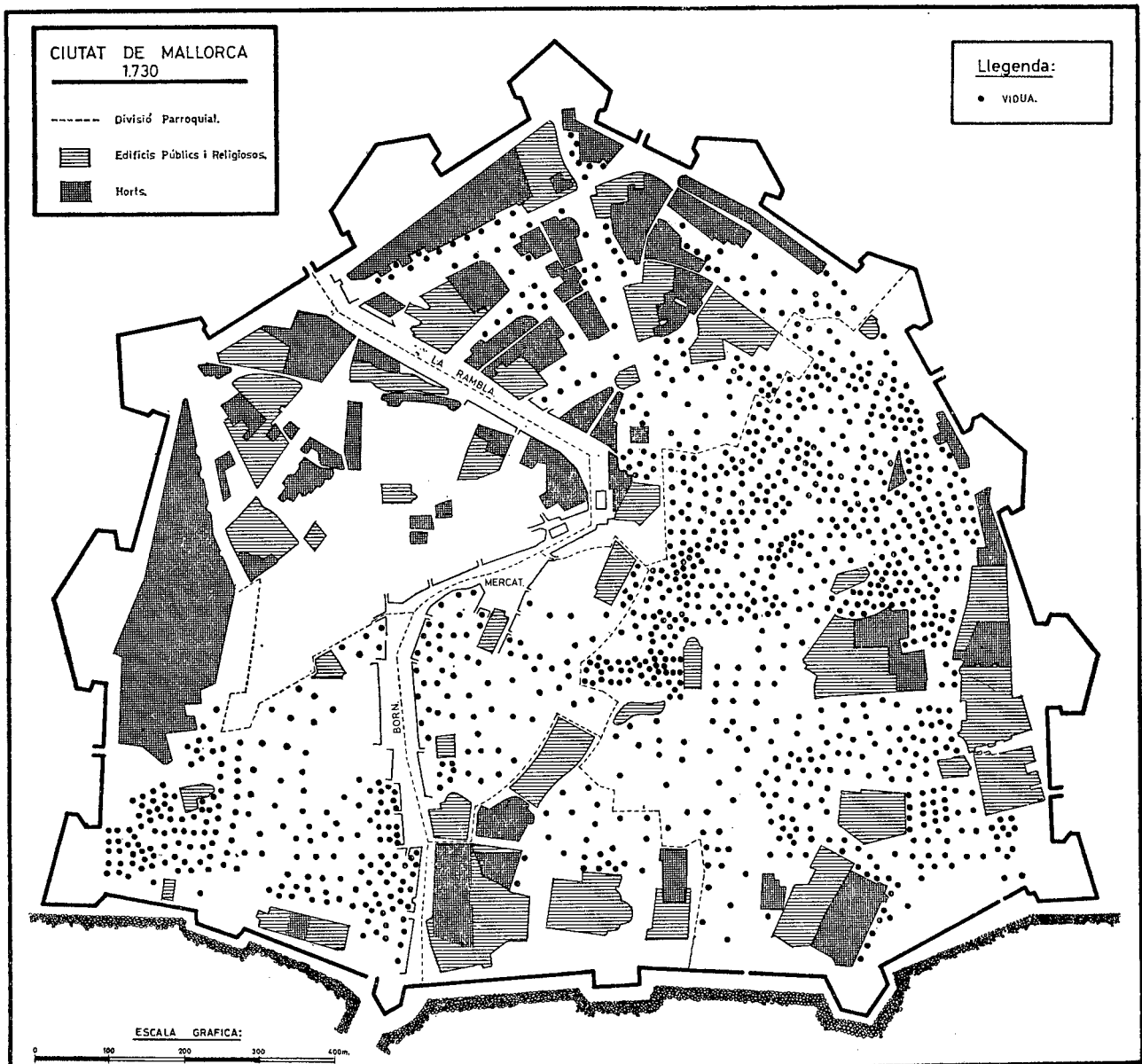
Gràfic 19

es deu a l'especialització funcional de la classe dominant. Es tenguí present que així com hem dit, al parlar de la clerecia, que existia una osmosi entre ambdós subnivells, no podem afirmar el mateix respecte al subnivell "noblesa comercial", ja que aquesta majoritàriament, gairebé exclusivament es concentra al subnivell 1b. (Vegí's gràfic 7).

Una síntesi del que acabam d'exposar la representa el gràfic 9, on veim de conjunt els subnivells 1a. i 1b. La classe dominant amalgamada englobaria un recinte

urbà ben clar, el format per l'eix Sta. Clara, Montision, Sant Francesc i la Consolació d'una banda; i d'altra el Palau Episcopal, La Seu, L'Almudaina i Sant Domingo fins arribar a Sta. Eulàlia, (Vegí's gràfic 4).

En un altre aspecte el gràfic 10 confirma el que venim dient. En ell s'hi especifiquen els serveis personals, els quals al coincidir dins l'espai que ocupa la classe dominant, ens permetrà poder afirmar que criats, cotxers, etc. vivien també en el centre de Ciutat, a casa dels seus explotadors més directes.

Gràfic 20

Definitivament cal insistir que a mesura que aniria en augment la divisió del treball, la classe dominant localitzada en el centre de Ciutat, s'aniria expansionant. Aquesta expansió, més que la clerecia, la realitzaria la "noblesa comercial" a la recerca d'un espai urbà, on sense deixar els edificis públics i sobretot religiosos, que els donen un cert prestigi, poden establir contactes — econòmics i polítics — amb la resta de població ciutadana (mercaders, artesans i xuetes).

2. Els subnivells 2a. i 2b. es caracteritzen essencialment perquè formen part d'un nivell urbà comercial més ampli, a semblança del subnivell 1b. que acabam d'estudiar. Si ens hem decidit a no incorporar uns i altre ara i aquí sota uns mateixos motles, ha estat perquè hi ha unes raons que no ens ho permeten. La diferència fonamental de 2a. i 2b. enfront de 1b., es deu a que els dos primers són a uns nivells socials, molt menys rígids. Això és, són capaços de concentrar no tan sols una bona part de la població dedicada al co-

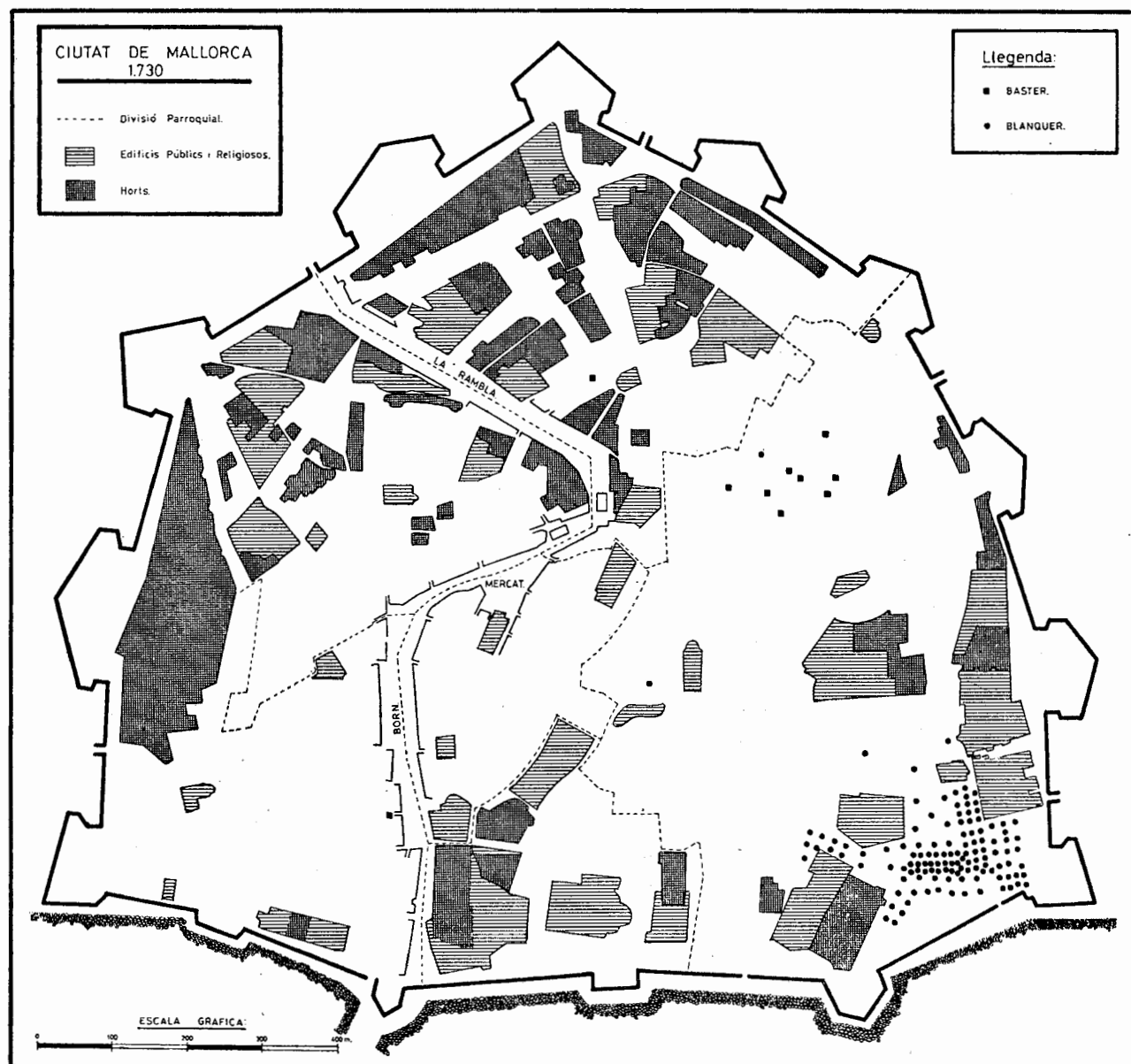

Gràfic 21

merç (16,05% de la població total de Ciutat. Vegi's taula 3 i gràfic 11) sinó també s'hi localitzaran uns menestrals, que no són nobles mercaders, però que encara no han perdut la possibilitat de comercialitzar els seus productes.

El nivell 2a., per exemple, que inclou gairebé la totalitat de la parròquia de Sant Nicolau, concentra un percentatge important de tèxtils dins el conjunt de l'artesania (Vegi's taules 4 i 5). Ara bé, l'espai urbà del qual parlem no concentra uns gremis tèxtils qualsevols,

sinó molt significatius i gens gratuïts en la seva localització. És el cas dels Boneters, Sabaters, Sastres, (Vegi's gràfics 12, 13 i 14), els quals molts dels agremiats endemés de conservar els mitjans de producció en les seves mans, encara no han estat sotmesos pels intermediaris (noblesa mercantil i xuetes). Volem dir que molts d'ells encara tenen la possibilitat d'esser, al mateix temps, menestrals i comerciants. Uns altres casos comparables als assenyalats, però distints, serien la localització dels tenders i forners, els quals abastirien el mer-

Gràfic 22

cat intern (Vegi's gràfic 15). La seva enorme dispersió està en relació amb el nombre més o menys elevat de població a la qual abasteix.⁴⁰

El subnivell 2. b tendria les mateixes característiques que el 2. a; l'única diferència estaria en l'especialització marinera de la població. En aquest subnivell s'hi localitzarien especialment els boters (vegi's gràfic

⁴⁰ Per motius d'espai ens ha estat impossible ara definir una per una les professions existents a Ciutat l'any 1730. No obstant les podeu consultar a la nostra memòria de llicenciatura (Apèndix documental II, tom III).

16), i com a tota la parròquia de Sta. Creu, més endavant ho veurem, pescadors i mariners.

3. El darrer nivell amb personalitat pròpia dins aquesta conflictiva zona comercial, el constitueix el call dels xuetes (Vegi's gràfic 17).⁴¹ La localització urbana

⁴¹ Per a la confecció d'aquest gràfic hem tengut presents els quinze llinatges xuetes més famosos: Aguiló, Bonnin, Cortès, Forteza, Fuster, Martí, Miró, Picó, Pinya, Pomar, Segura, Tarongí, Valentí, Valleriola i Valls. (Miquel Forteza "Els descendents dels jueus conversos de Mallorca. Quatre mots de la veritat". Palma de Mallorca. Ed. Moll, Raixa 79 (1972)³ pp. 18-19).

Gràfic 23

tan estratègica (nivell 3) s'ha d'entendre a dos nivells. Primerament al d'una millor actuació del capital d'usura.⁴² En segon lloc per la funció netament comercial del nostre call. Ambdues raons necessitaran, per a millor realització, d'una localització estratègica dins Ciutat, on es faciliti al màxim els contactes entre els diversos grups socio-professionals.

⁴² Sobre aquest aspecte vegeu l'apartat cinquè de la nostra memòria de llicenciatura: "Jueus, conversos i xuetes de Mallorca: hipòtesis sobre el capital d'usura" pp. 166-322.

Els xuetes, que quasi exclusivament són comerciants: botiguers, marxandos, negociants (Vegi's gràfic 18) i argenters (gràfic 19), indistintament del seu ofici segueixen practicant l'usura mitjançant préstecs de capital. Ara bé, cal distingir-los professionalment, malgrat molts d'ells al mateix temps desenvolupassin dos tipus distints de feina (per exemple, argenter i botiguer). Només els marxandos i els argenters estaven agremiats, i aquests darrers, com es pot observar a la taula 6, eren els xuetes amb els nivells de riquesa més baixos del call. Respecte als botiguers i negociants, si aquests no

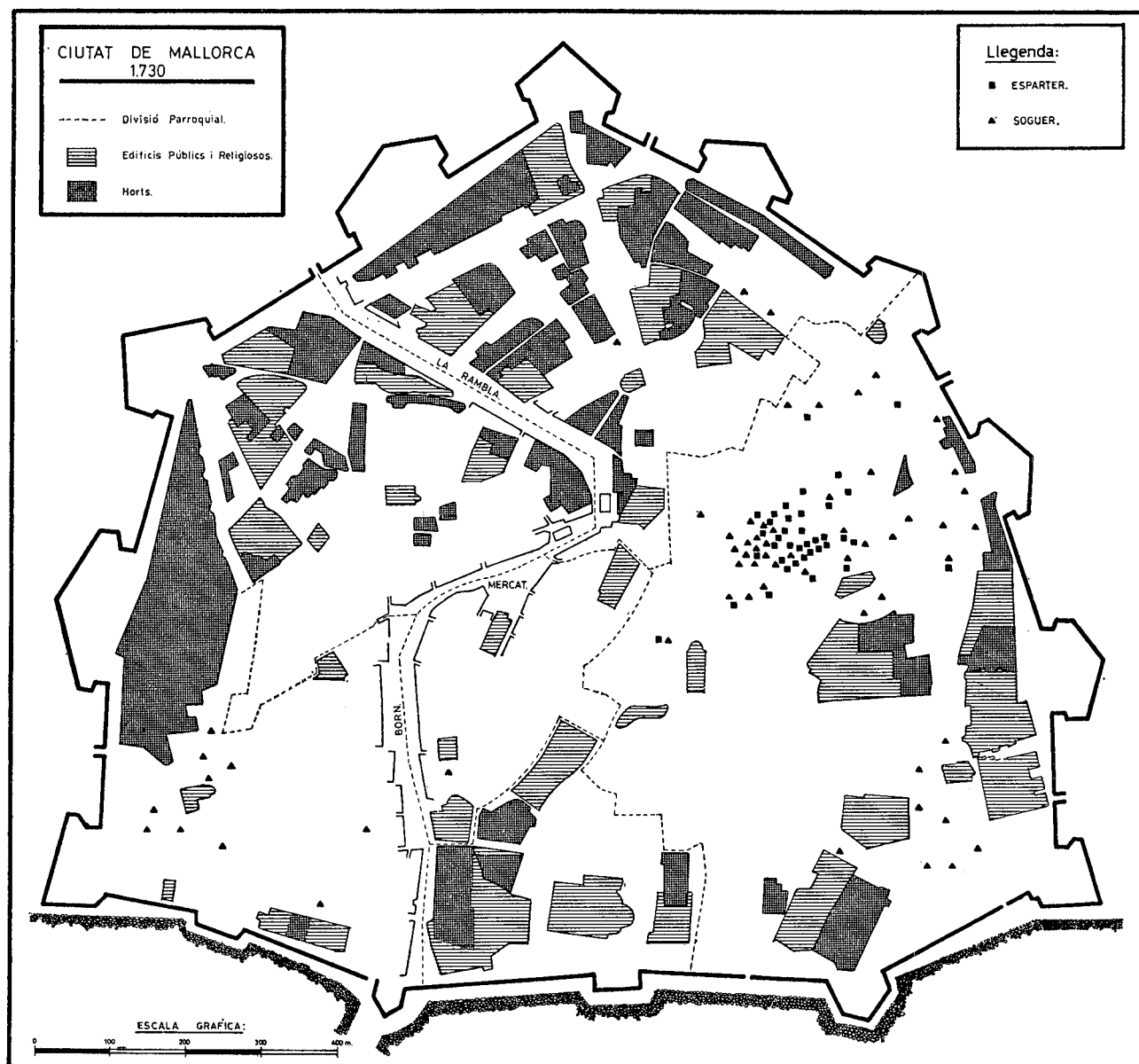
Gràfic 24

formaren cada un d'ells gremi apart fou perquè el capital d'usura era lo suficientment rentable perquè cadascú tiràs pel seu vent.

Si a la taula 6 hi comparam els marxandos i els titulars oficials del comerç a Mallorca (Mercaders pertanyents al Col·legi de la Mercaderia), ens adonarem de tot d'una de la importància econòmica d'uns i altres. No obstant, la competència econòmica dels mercaders respecte als xuetes hagué d'esser feble, perquè com ja hem afirmat, aquests darrers endemés de marxandos podien esser botiguers i negociants.

D'un altre caire, l'observació del barroc gràfic 20 de vídues ens va fer pensar que la concentració d'un bon nombre d'elles al call s'explicaria per les cremadisses de 1675-91. Aquesta hipòtesi vàrem abandonar-la degut a que l'elevada proporció de vídues dins l'antic règim, segons els professors Jordi Nadal i Emili Giralt, sembla no esser un fenomen anormal.⁴³ Així i tot

⁴³ Per a la Barcelona de després 1714 arriben també a les mateixes conclusions els professors Jordi Nadal i Emili Giralt. ("Barcelona en 1717-18. Un modelo de Sociedad Preindustrial". Separata homenaje a R. Carande. Sociedad de estudios y publicaciones. Madrid 1973, pp. 20-21).

Gràfic 25

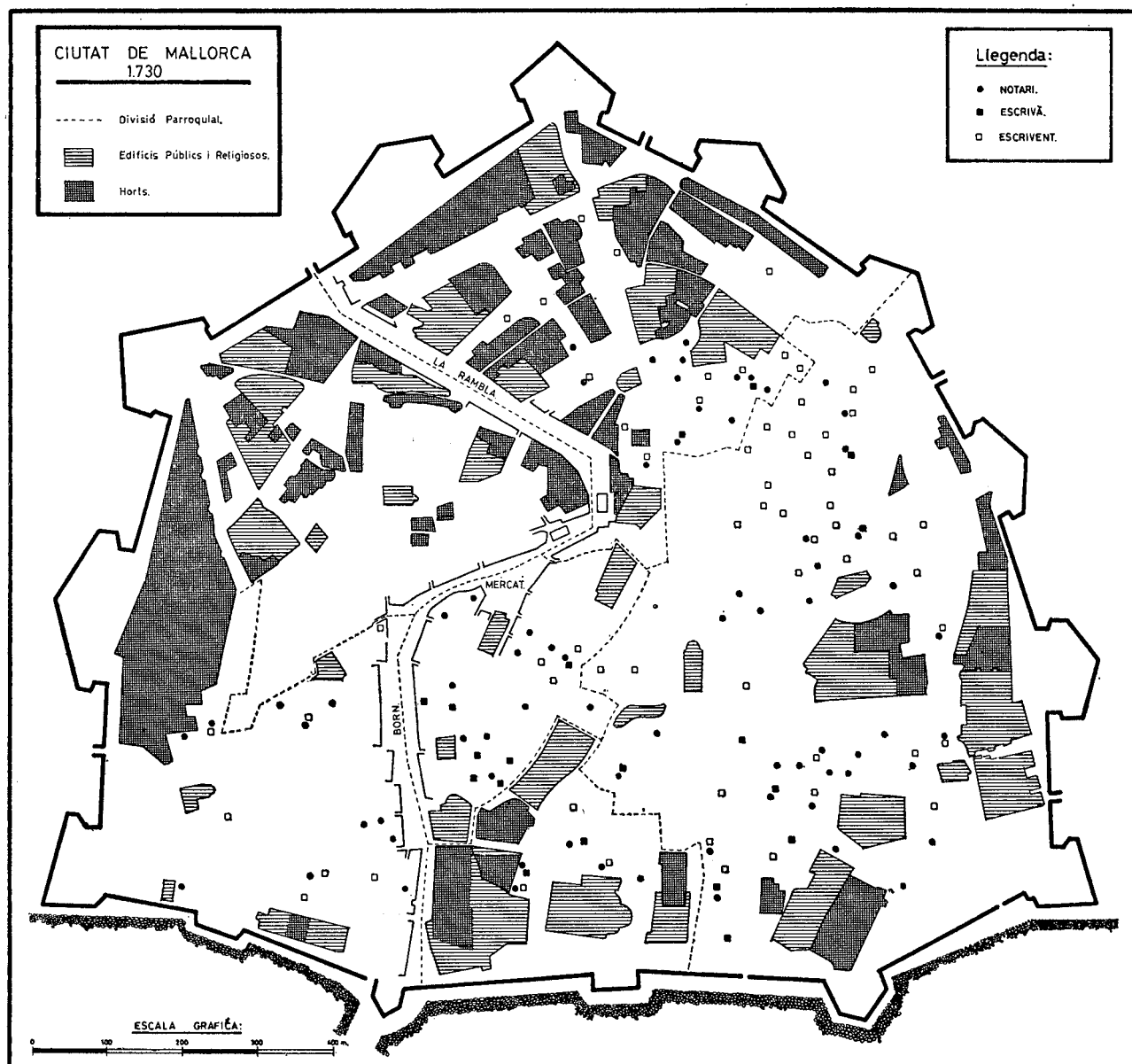
és ben significatiu que els nivells més pobres de Ciutat siguin els que concentrin el nombre més elevat de vídues.

4. Entre aquesta zona comercial de diversos nivells que acabam de veure i la que la segeix, l'artesanal (nivell 4), es concentren la majoria dels mercats més importants de Ciutat (Vegi's gràfic 4).⁴⁴ Del nivell 4

⁴⁴ Referent als mercats de Ciutat, les fonts que presentam donen més importància a mercats com sa Quartera o es Banc de s'Oli que al mercat de St.^a Catalina Tomàs a Sant Nicolau.

cap al centre es dona una expansió artesanal comercial definida anteriorment (subnivell 2a. a Sant Nicolau); i del nivell 4 cap a la perifèria l'expansió serà només artesanal i no comercial.

Entre la línia que separa la zona comercial d'aquest nivell artesanal (nivell 4), s'hi localitzen grups professionals com els carnisers i forners (Vegi's gràfics 21 i 15 respectivament). Aquesta realitat confirma de bell nou el que dèiem abans sobre els gremis artesans localitzats als subnivells 2a. i 2b., malgrat carnisers i forners puguin ésser considerats més com a venedors

Gràfic 26

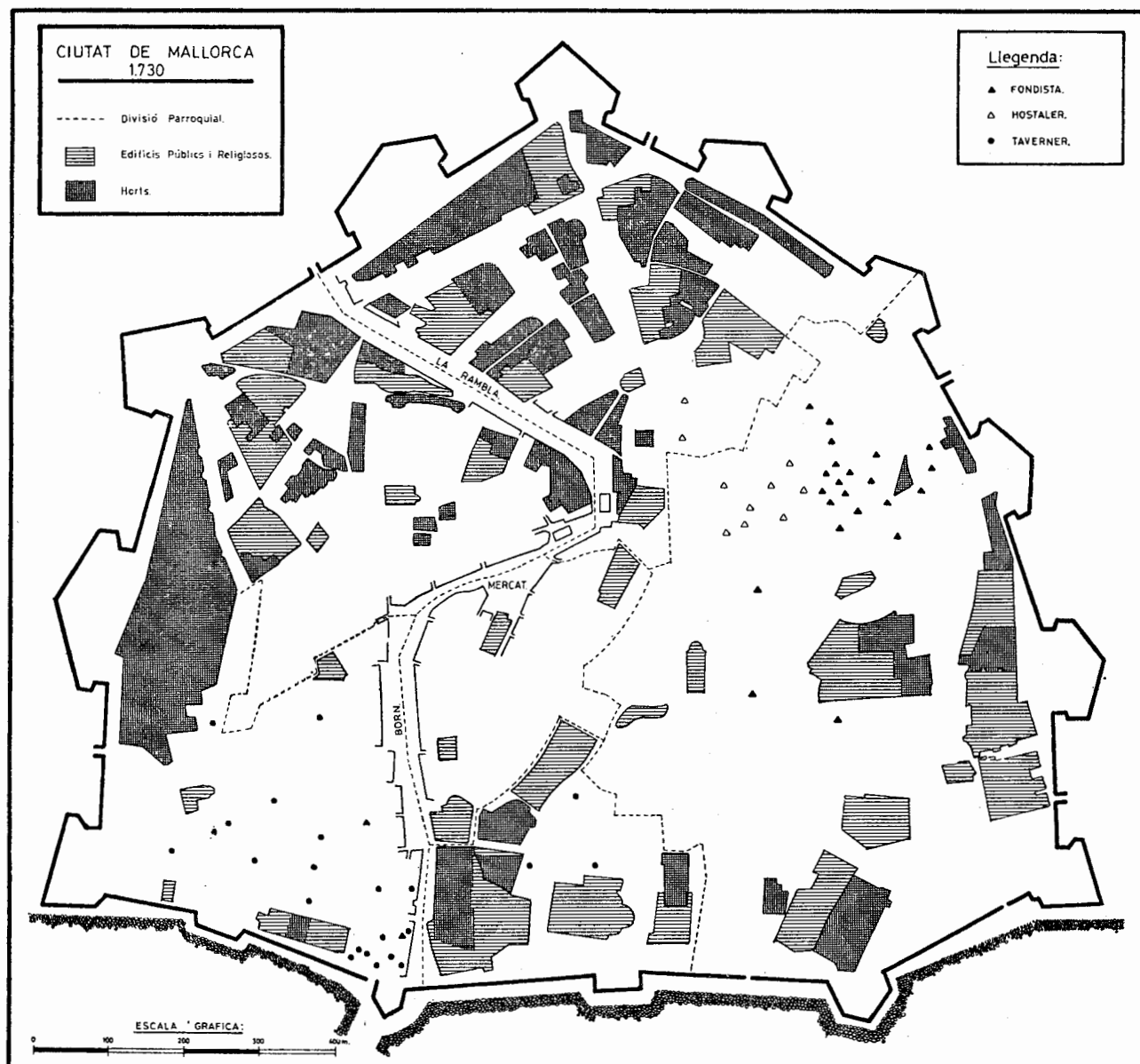
que no com artesans. La taula 6, i concretament els nivells de riquesa d'un i l'altre gremi ens confirmen el perquè de la seva localització entre els nivells comercial i artesanal.

Amb tot i això, en el nivell 4 s'hi localitzen la resta d'artesans: capellers (gràfic 12), basters (gràfic 22), sabaters (gràfic 13), paraires (gràfic 23), manters (gràfic 24), sastres (gràfic 14), esparters (gràfic 25), fusters (gràfic 16).

Ja hem dit que els mercats més importants de Ciut

tat es situen en aquest nivell — la seva influència fa que prop de la Quartera, Banc de s'oli, etc. s'hi concentrin no tan sols els escriptors sinó també molts de càrrecs administratius de relativa importància (p. e. al-gutzirs) (Vegi's gràfic 26).

En aquest espai, com era de suposar, són molt característics els hostals i les fondes; la seva localització dins l'espai urbà està en funció dels esmentats mercats. Aquests hostals i fondes situats prop dels carrers radials més importants de Ciutat (Sindicat, Pt.^a de Sant Anto-

Gràfic 27

ni, etc.) acabaran de consolidar aquest nivell 4 com a lloc neuràlgic de l'organització artesana (vegi's gràfic 27).

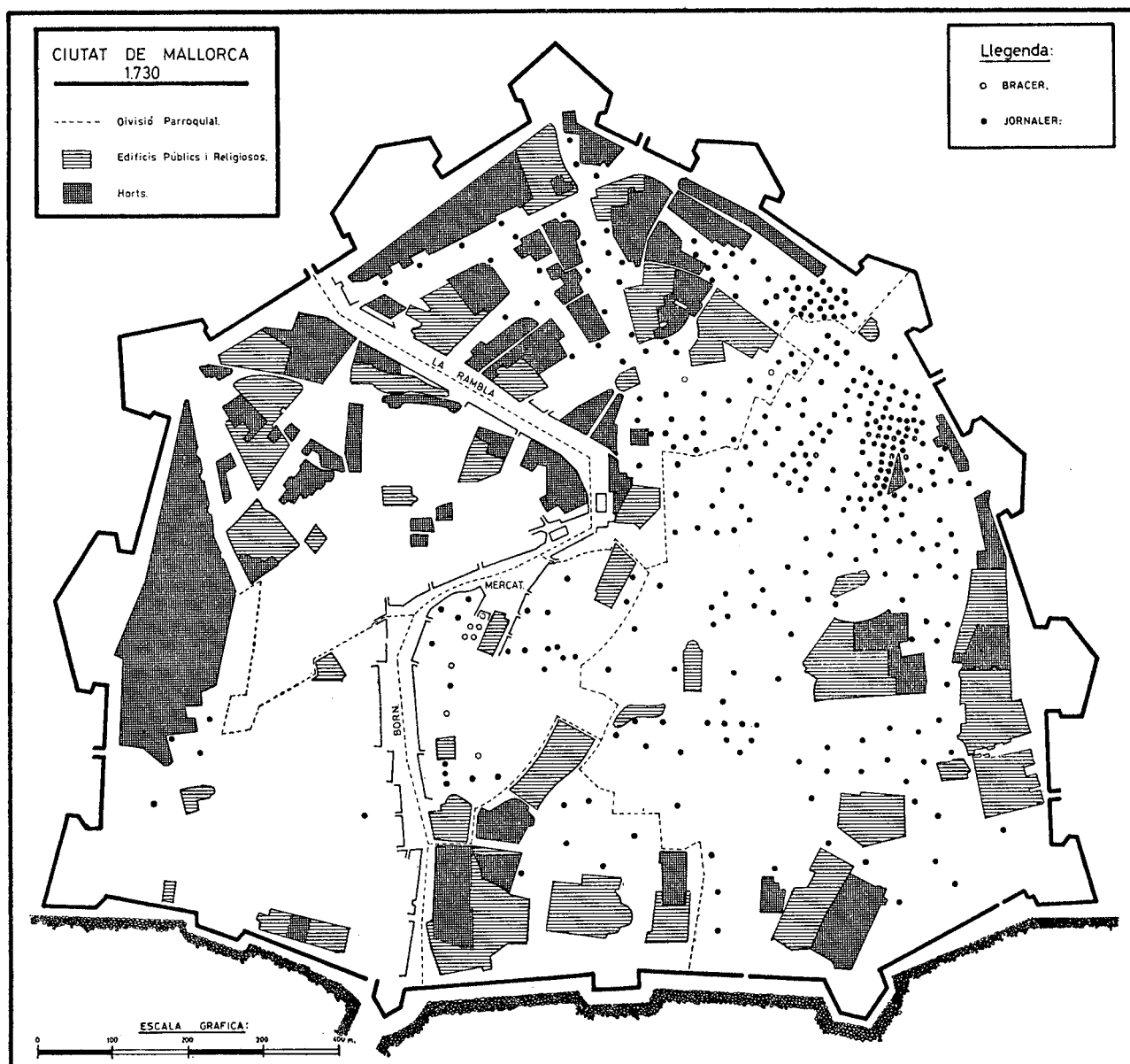
5. El nivell 5 i els subnivells 6a. i 6b., s'han d'analitzar de conjunt. En ells es concentra la població més pobra de Ciutat; els jornalers. Observant el gràfic 28 ens adonam d'una concentració màxima al nivell 6a., i al que és molt significatiu afegir-hi els teixidors de lli (gràfic 29), canterers (gràfic 30),⁴⁵ trencadors de pedra

(gràfic 31),⁴⁶ ferrers (gràfic 19), paraires i tintorers (gràfic 23).

La majoria d'aquests agremiats semblen ésser segons la taula 6 gent de pocs mitjans econòmics. De

⁴⁵ Aquest gremi l'any 1734 en el moment del repartiment de l'impost d'utensilis, s'esqueinava de la següent manera: "han hecho el repartimiento entre los cofrades en la mayor forma que han sabido para poderse arreglar aunque todos son pobres" A.H.M. R.P. 2933/6. Gremio Alfareros 1734.

⁴⁶ Cfr. Apèndix, document n.º 3.

Gràfic 28

tots aquests gremis només el de ferrers i el de paraires tenien 6 i 12 agremiats respectivament que contribueixen als utensilis amb més de 15 sous. La pobresa d'aquests gremis al mateix temps coincideix amb que gairebé tots ells durant el procés d'elaboració del producte empenen les matèries primers més difícils i manco higièniques (canterers, teixidors de lli, tintorers, etc.).

El nivell 5 presenta les mateixes característiques que el que acaban de tractar. No obstant té la parti-

cularitat que els jornalers que es localitzaven al nivell 6a., ara i aquí han estat substituïts per uns nous tipus de jornalers; els mariners i els pescadors (vegi's gràfic 32).⁴⁷

No cal afirmar com demostren les taules 2 i 3 que Sta. Creu especialment i després Sta. Eulàlia concentren els percentatges més elevats d'aquest segon grup

⁴⁷ Cfr. Apèndix, document n.º 4.

Gràfic 29

(Pesca, marina i Drassana). A la parròquia de Sant Nicolau s'hi localitzen alguns mariners i pescadors degut a l'antiga situació topogràfica d'algunes cases arrambades a la ribera del Born.⁴⁸

⁴⁸ Cfr. Zaforteza y Musoles, D. "La Ciudad de Mallorca (ensayo histórico toponímico)". Palma 1953 (I vol.), 1954 (II vol.), 1955 (III vol.), 1960 (IV vol.).

Suau Alabern, J. "El Borne de Palma". Palma. Panorama Balear n.º 32, 1952 p. 16.

El gràfic 33 és una síntesi de la pobresa de Ciutat, concretament dels treballadors desposseïts dels seus mitjans de producció siguin jornalers agrícoles (bracers-jornalers al gràfic) o jornalers de mar (mariners). El gràfic 34 completa l'anterior assenyalant-nos com l'emigració i la milícia representaven el camí aleshores més simple per intentar resoldre la misèria.

En últim lloc el subnivell 6b. s'ha de considerar com una continuació del 6a. No obstant, la seva raó d'esser

Gràfic 30

es deu a que en ell endemés dels jornalers i mariners s'hi localitza tot el gremi de blanquers (Vegi's gràfic 32 i 22, respectivament).⁴⁹

Les taules 2 i 3 ens permeten distingir tres zones d'expansió distintes fora murada:

⁴⁹ Sembla que aquesta localització determinant dels blanquers, més que respondre a una situació social del grup (vegi's taula 6), està en funció no tan sols dels materials emprats en l'elaboració del producte, sinó de trobar un lloc adequat per on expulsar el residu.

7. Una zona d'expansió agrícola, la qual englobaria els termes de Sta. Eulàlia, Sant Miquel, Sant Jaumè i part del de Sta. Creu. En cada un d'ells predominaria la població dedicada a l'agricultura (Hortolans, etc.) així com tot tipus de Moliners.

8. Una zona d'expansió marinera que fora murada es localitza exclusivament al Raval de Sta. Catalina de la parròquia de Sta. Creu. Aquest Raval és senzillament una continuació del nivell 5 que ja hem vist.

Gràfic 31

9. Una zona d'expansió agrícola-marinera la qual només quedaria inclosa dins el terme de Sta. Eulàlia, i que al mateix temps concentraria alguns mariners i pescadors desplaçats del subnivell 6b. així com un bon nucli de població camperola.

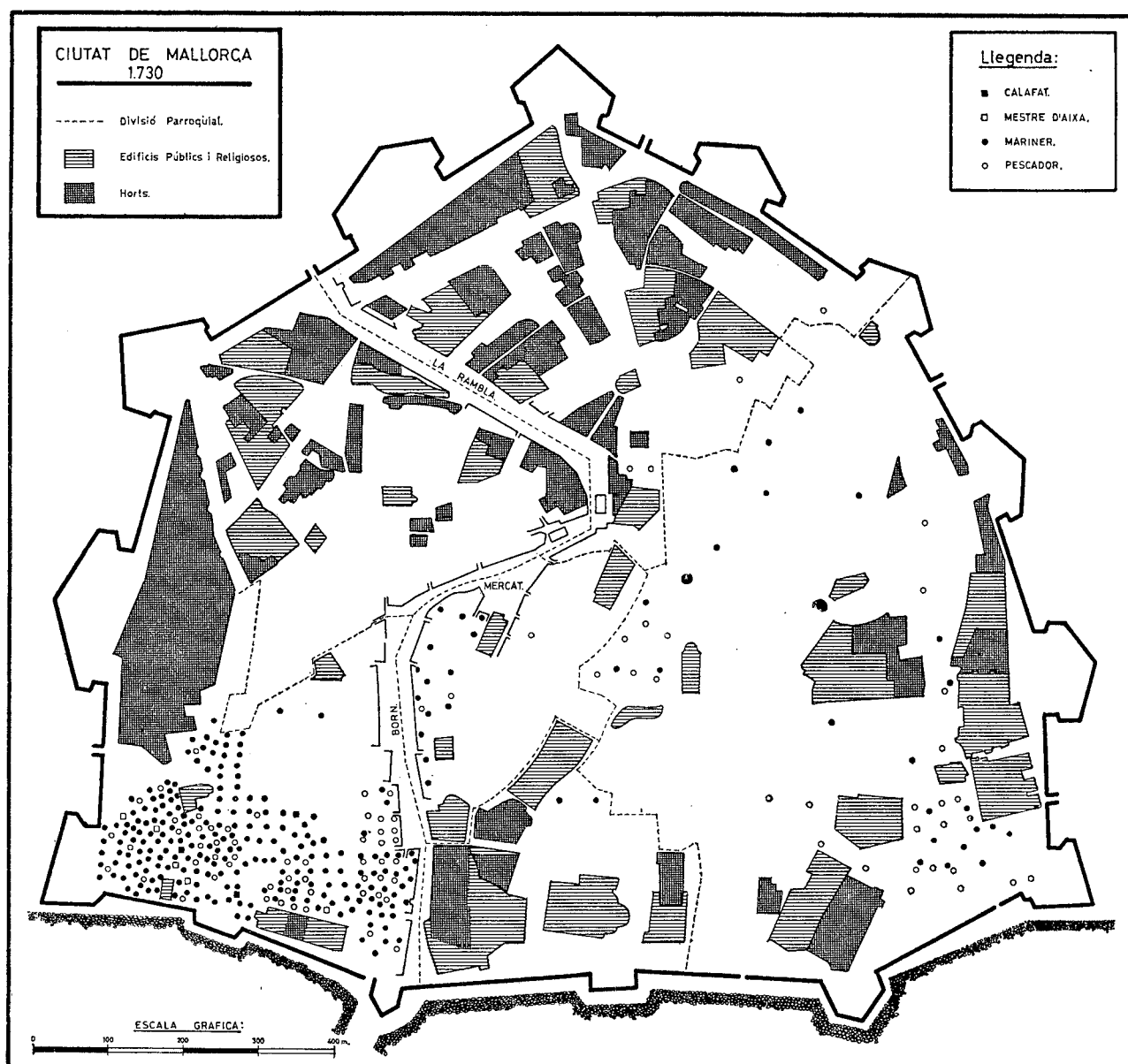
3.3. LES DADES DEMOGRÀFIQUES

Una vegada analitzada la Ciutat de Mallorca, convé donar algunes xifres de població. La documentació

que hem emprada és la dels veïnatsges de 1729-30 que com hem vist dividia la Ciutat en 6 parròquies. Per poder donar una xifra de població total aproximada, per habitants, ens hem trobat amb dos obstacles:

a) Al nostre veïnatge hi manquen les dades referents a la part urbana de la parròquia de Sant Jaume.

b) Que les dades del veïnatge de Ciutat (1730) especifiquen la població per focs o caps de famílies, i no per habitants.

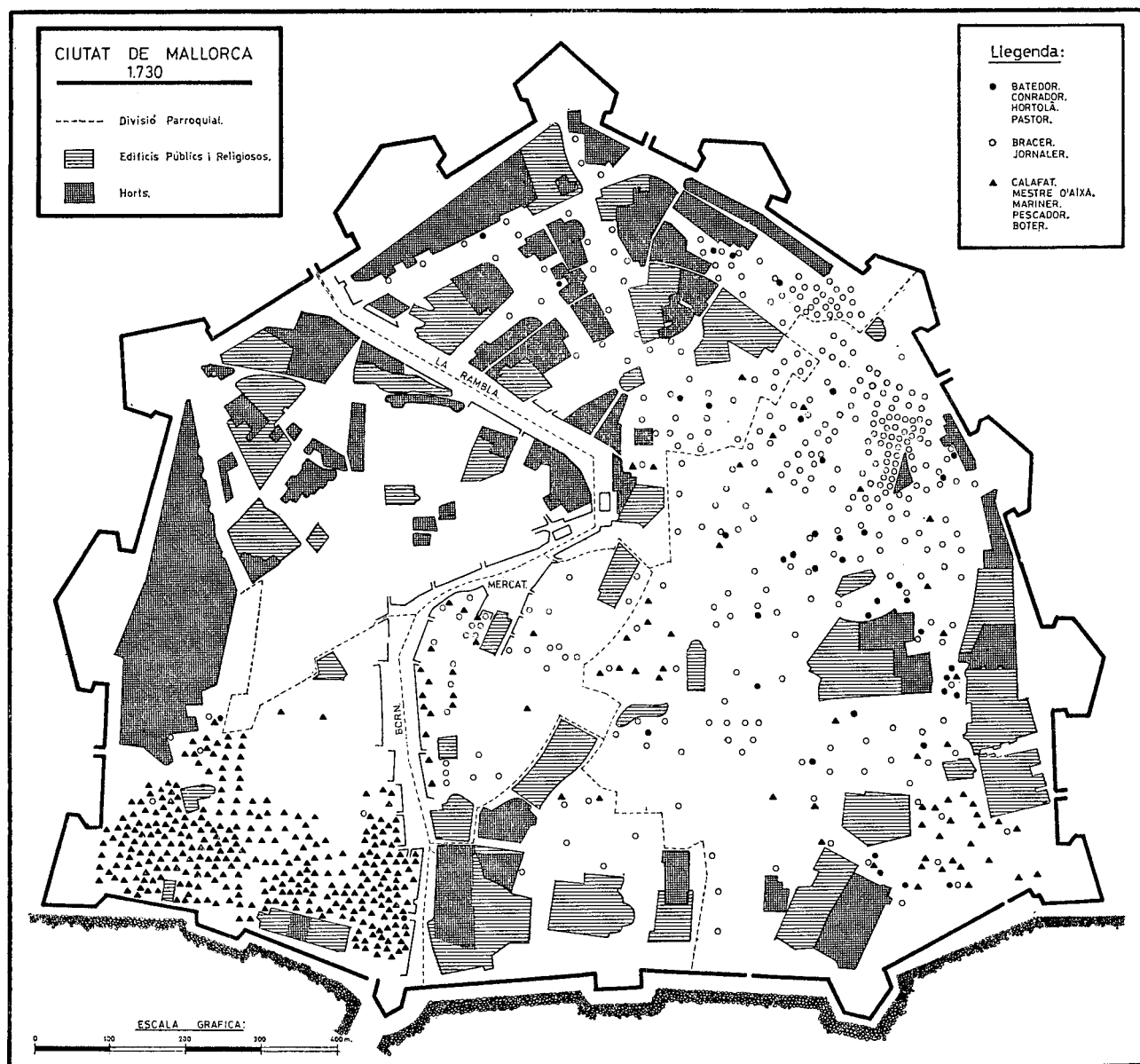

Gràfic 32

Les xifres de la població urbana per parròquies que ofereix la documentació consultada, estan contingudes a la taula 1 d'aquest apartat. A aquestes dades hi podem afegir els termes i Ravals de cada parròquia. D'aquestes parròquies n'hi ha dues: L'Almudaina i Sant Nicolau, que no tenen terme per raons lògiques, ja que o bé són internes, o limitan amb àrea marítima. Les altres parròquies — Sant Miquel, Sta. Creu, Sta.

Eulàlia i Sant Jaume — inclouen dins la seva jurisdicció part del terme de Ciutat. Només n'hi ha una — Sta. Creu — que té un petit nucli urbà fora murada: el raval de Sta. Catalina.

Vegem ara més concretament quins eren els nivells entre la població urbana i la forana de cada parròquia:

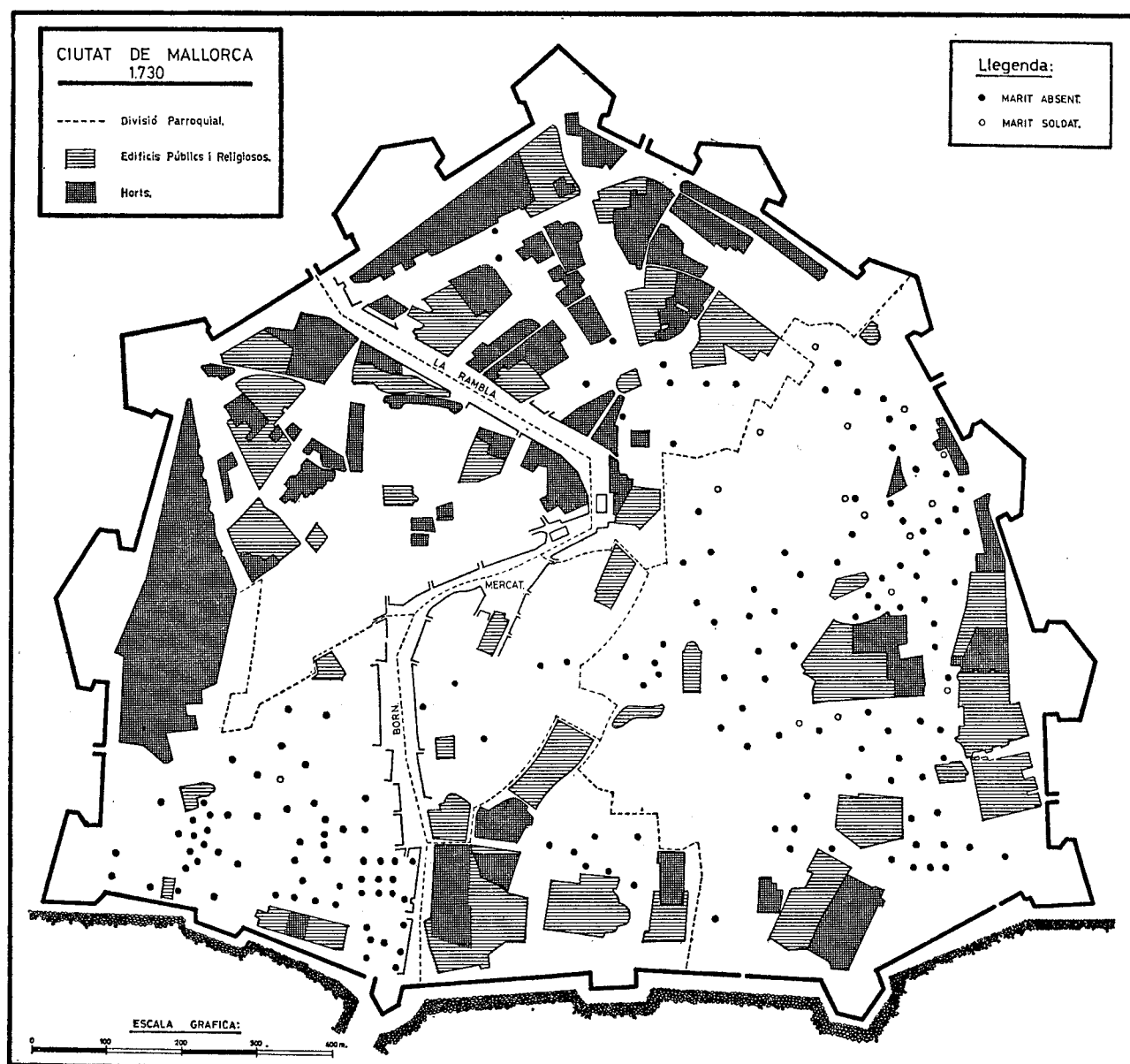
Gràfic 33

Parròquies	Ciutat	Terme	Raval	Total
L'Almudaina	199	—	—	199
Sant Nicolau	658	—	—	658
Sant Miquel	857	160	—	1.017
Sta. Creu	987	283	185	1.455
Sta. Eulàlia	3.395	186	—	3.581
Sant Jaume	—?	153	—	153
TOTAL	6.096	782	185	7.063

Amb tot i amb això hem intentat resoldre el problema plantejat, a partir d'una de les dades de població que dona el professor B. Barceló. És la de 1750 on Ciutat i terme comptabilitzaven 33.121 habitants.⁵⁰

Per altra banda, entre 1730 i 1750 no hi hagué circumstàncies extraordinàries que ens puguin fer pensar en un increment o baixa notable de població, sinó

⁵⁰ Barceló Pons, Bartomeu "Evolución de la población en los municipios de la isla de Mallorca". B.C.O.C.I.N. any LXIV, octu. diciembre 1962 n.º 637.

Gràfic 34

abans al contrari, sembla que en aquests anys existeix una certa estabilitat, almenys pel que afecta a la producció cerealícola.⁵¹ Per tant hem cregut acceptable agafar com a xifra total per a 1730 la mateixa de 1750: 33.121 habitants.

Ara bé, amb tot això, el màxim problema està en

que a les nostres dades de 1730 ens manca la parròquia de Sant Jaume, amb lo qual no podem especificar el total de cada parròquia. Això ens ha induït a cercar un índex aproximat a partir de les dades que tenim. La primera operació idò consistirà en treure un índex entre la població total de 1750 i el total de focs de Ciutat (1730) exclosa la part urbana de Sant Jaume:

⁵¹ Juan Vidal, Josep "Las crisis agrarias y la sociedad en Mallorca durante la Edad Moderna". Tesis doctoral de l'autor, mecanografiada. Barcelona 1976. pp. 1036-1039.

1750	1729-30	Índex
33.121	7.063	4'68

Aquest índex no és exacte degut que el divisor emprat és inferior a la realitat, donat que manca la part urbana de Sant Jaume. Per tant haurem d'intentar trobar un índex lògicament inferior.

Després de consultar distintes dades de població i d'haver-ne tret els seus índexs corresponents, a partir dels focs de 1730 ens hem adonat que els índexs oscil·laven entre 4'20 i 4'50, promedi d'habitants per família.⁵² Algunes proves entre índexs intermitjos als esmenats ens han donat el de 4'30 com el més lògic i aproximat.⁵³

Aplicant-lo obtinguérem els següents resultats:

$7.063 \times 4'3 = 30.371$ (població total de Ciutat manco la part urbana de Sant Jaume).

$33.121 - 30.371 = 2.750$ (Parròquia de Sant Jaume).

L'Almudaina	$199 \times 4'3 =$	856
Sant Nicolau	$658 \times 4'3 =$	2.829
Sant Miquel	$1.017 \times 4'3 =$	4.373
Sta. Creu	$1.455 \times 4'3 =$	6.257
Sta. Eulàlia	$3.581 \times 4'3 =$	15.398
Terme St. Jaume	$153 \times 4'3 =$	658
		<hr/>
		30.371
Part Urb. Sant Jaume		2.750
		<hr/>
TOTAL Ciutat y Terme		33.121

En definitiva, la Ciutat de Mallorca i el seu terme cap a l'any 1730 comptabilitzava unes 33.121 ànimes.

⁵² Les altres dades consultades són:

a) Any (*)	Veindari 1730	Índex	Mitja
1750 = 33.121:	7.063	=	4'68
1768 = 29.529:	7.063	=	4'18
1784 = 30.263:	7.063	=	4'28
1797 = 31.942:	7.063	=	4'52

(*) Barceló Pons Ibid. nota 50.

b) Resumen del vecindario y población. Padrón General de Palma (*).

Casco de la capital	6911	
Vecinos		8141
Término	1230	
Casco Capital	29183	
Almas		34343
Término	5160	

L'índex en aquest cas resultaria 4'21.

(*) A.H.M. R.P. 2190.

⁵³ Aquestes proves han estat realitzades a partir de la comparació entre el nombre d'habitants que tendria Sant Jaume i la resta de parròquies de Ciutat. Si ens hem inclinat per l'índex 4'30 s'ha degut a que en aquest indret s'hi localitzen alguns casals, abundants horts i edificis religiosos, la qual cosa ha fet que tempejem una xifra que es situaria entre Sant Miquel i Sant Jaume.

Aquesta xifra comparada amb les d'altres anys del segle XVIII ⁵⁴ ens permet poder afirmar que:

a) L'any 1730 és un moment considerable pel creixement que experimenta Ciutat de Mallorca.

b) Aquest creixement no obstant és ben efímer, ja que la població de Ciutat es mantindrà constant o disminuirà al llarg del segle XVIII. La nova i definitiva empena no s'aconseguirà fins ben entrat el segle XIX, cap a 1840.⁵⁵

CONCLUSIONS

L'estudi que acabam de realitzar sobre l'espai urbà preindustrial i en concret sobre l'exemple de Ciutat de Mallorca, sembla permetre diverses conclusions, de les quals les més importants són les següents:

Ajustant-nos al que fins aquí hem dit, entenem que l'espai urbà del qual parlam no pot esser considerat des del seus inicis més que com un producte social. Ara bé, si això és així com deim, la ciutat preindustrial tampoc pot esser analitzada única i exclusivament en funció de la seva estructura interna, senzillament perquè la imatge que obtendriem seria prou reduïda. La primera passa per adonar-se'n de que el que afirmam no basta, la va donar K. Marx quan parlava de la importància de la ciutat com a centre de la població rural (terratinents), on la superfície cultivada del camp era territori de la ciutat. D'aquesta manera, tant el neixament com l'evolució de les ciutats, mai no es desenvoluparia d'espates al camp. La Ciutat precapitalista, per tant, requereix esser estudiada fonamentalment a dos nivells, indeslligables sota cap concepte un de l'altre.

a) Per un lloc, caldrà fixar els fonaments del règim de la divisió del treball mínimament desenvolupat i condicionat per l'intercanvi de mercaderies que ens durà inicialment a la separació entre la ciutat i el camp,

⁵⁴ Anys (*)	habitants
1750	33.121
1768	29.529
1784	30.263
1797	31.942

(*) Aquestes dades i les posteriors per al segle XIX són tretes de B. Barceló i Pons, op. cit. nota 50.

⁵⁵ Ciutat de Mallorca l'any 1825 tenia 36.617 ànimes. Aquesta xifra comparada amb la que donàvem per a 1730 resulta d'un creixement de població mínim. L'evolució no es començaria a notar més que a partir de 1840 quan Ciutat va elevar el seu nombre d'hommes a 40.405.

i després a una forta oposició, a mesura que la divisió del treball avanci. Aquesta oposició, no la podrem entendre sinó a partir de "l'articulació" ja assenyalada.

b) Per altre lloc, sense deixar de banda aquest primer punt, ens adonarem que la lògica que segueix l'estructura interna de la ciutat preindustrial, mitjançant l'estudi de l'organització social de l'espai emmurallat, al mateix temps que denuncia aquesta oposició ciutat-camp, estableix en el seu interior a uns certs nivells de desenvolupament de les relacions de producció uns grups socials urbans ben específics.

Referent al nostre exemple en concret Ciutat de Mallorca (segle XVIII); la tasca potser més difícil ha estat veure quin és el paper de Ciutat de Mallorca dins una Formació Social Mallorquina que encara està per estudiar.

A títol d'hipòtesi, podem afirmar que dins del conjunt de Mallorca la Part Forana manté un grau d'oposició extremat respecte a la Ciutat, degut a l'especial articulació dels modes de producció. Modes d'explotació — entre ells l'hegemònic: la Renda de la terra precapitalista — que mantenen enfrontats els interessos d'una gran majoria de jornalers que viuen a la Part Forana, amb els d'uns pocs terratinents residents a Ciutat. El fisc (recaudadors d'imposts), l'Universal Consignació (clerecia), capital d'usura (xuetes), regulats també des de la Ciutat, no faran sinó a agreujar aquesta situació d'oposició entre els forans-jornalers i el que per a ells representa Ciutat de Mallorca.

No obstant, en estudiar l'organització social de l'espai urbà de Ciutat de Mallorca, ens hem adonat tam-

bé que apart de les diverses classes dominants esmentades, certs indrets urbans, els de manco prestigi, són ocupats per menestrals i jornalers que malgrat els aventatges que suposa en l'antic règim el viure dins Ciutat, no deixen de pertànyer a una classe de jornalers-ciutadans que en els avalots de 1450 (forans-ciutadans), 1521-23 (Germanies) s'uniren als pagesos revoltats. Una de les nostres gloses populars és ben significativa al respecte:

Es pagesos són pagesos
i es ciutadans ciutadans,
i, si es donen ses mans
poren anar ben entesos.

És evident que els ciutadans dels quals parla aquesta glosa, són els jornalers que hem vist localitzats a la perifèria de Ciutat.

En definitiva hem vist com la història de Mallorca no es pot entendre deixant de banda aquesta lluita de classes que enfronta primordialment els interessos de la vida rural als de la vida urbana. D'aquesta manera la realitat del camp on s'hi localitzaria el mode de producció dominant de la Formació Social Mallorquina: la renda de la terra precapitalista, esdevé una realitat a mitges, quan exclusivament és estudiada a partir del seu lloc d'origen. La Ciutat de Mallorca ha d'esser vista com el capçal de l'illa que provoca l'oposició amb el camp perquè al mateix temps que concentra els grans propietaris de terres foranes, centralitza i/o regula diversos modes d'explotació propis de totes les grans ciutats precapitalistes.

TAULA 2 (*) POBLACIO ABSOLUTA I RELATIVA DE CIUTAT (1730) DISTRIBUCIO GLOBAL PER PARROQUIES

	1.		2.		3.		4.		5.		6.		7.		8.		9.		10.1		10.2		11.		12.		13.		14.		15.		16.		TOTAL	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
L'Almudaina	6	3'02	2	1'01	29	14'57	4	2'02	0	0	18	9'04	23	11'55	1	0'51	0	0	11	5'52	5	2'51	6	3'02	42	21'11	3	1'51	33	16'58	9	4'52	7	3'51	199	100
Sant Nicolau	31	4'72	16	2'44	287	43'62	65	9'87	3	0'45	27	4'11	24	3'64	23	3'49	6	0'92	29	4'40	7	1'06	12	1'82	0	0	5	0'75	101	15'35	16	2'44	6	0'92	658	100
Sant Miquel (Ciutat) (Terme)	92	10'74	4	0'47	373	43'53	40	4'67	7	0'82	18	2'10	7	0'82	16	1'87	18	2'10	38	4'43	8	0'93	2	0'23	1	0'12	25	2'92	158	18'45	37	4'31	13	1'51	857	100
	94	58'76	0	0	8	5'00	7	4'37	0	0	0	0	3	1'87	1	0'63	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	4'37	38	23'75	2	1'25	0	0	160	100
TOTAL	186	18'33	4	0'19	381	37'54	47	4'64	7	0'69	18	1'78	10	0'98	17	1'67	18	1'78	38	3'74	8	0'78	2	0'19	1	0'09	32	3'15	196	19'32	39	3'85	13	1'28	1.017	100
Santa Creu (Ciutat) Raval Sta. C. (Terme)	8	0'82	280	28'37	179	18'13	46	4'66	8	0'82	18	1'82	35	3'55	17	1'73	3	0'30	23	2'33	4	0'41	22	2'22	27	2'73	11	1'11	221	22'39	22	66'66	63	96'92	987	100
	71	38'38	29	15'67	17	9'19	9	4'87	0	0	0	0	0	0	1	0'54	0	0	1	0'54	0	0	0	0	2	1'08	3	1'62	46	24'87	6	3'24	0	0	185	100
	187	66'08	0	0	11	3'89	7	2'47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	2'47	0	0	0	0	0	0	2	0'71	62	21'91	5	1'76	2	0'71	283	100
TOTAL	266	18'29	309	21'23	207	14'23	62	4'27	8	0'55	18	1'23	35	2'41	18	1'23	3	0'20	31	2'13	4	0'27	22	1'52	29	1'99	16	1'10	329	22'62	33	2'27	65	4'46	1.455	100
Santa Eulalia (Ciutat) (Terme)	233	6'86	48	1'42	1.374	40'50	223	6'57	24	0'71	69	2'03	99	2'91	60	1'76	3	0'09	75	2'21	13	0'38	56	1'64	127	3'74	22	0'64	735	21'65	143	4'21	91	2'68	3.395	100
	119	63'98	0	0	27	14'52	2	1'08	0	0	0	0	1	0'54	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1'61	25	13'44	6	3'22	3	1'61	186	100	
TOTAL	352	9'82	48	1'34	1.401	39'12	225	6'30	24	0'67	69	1'93	100	2'80	60	1'67	3	0'09	75	2'09	13	0'36	56	1'56	127	3'55	25	0'70	760	21'22	149	4'16	94	2'62	3.581	100
Sant Jaume (Terme)	93	60'79	0	0	14	9'16	2	1'31	0	0	1	0'65	2	1'30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1'96	30	19'60	8	5'23	0	0	153	100	
TOTALS	934	13'23	379	5'37	2.319	32'84	405	5'74	42	0'60	151	2'13	194	2'74	119	1'68	30	0'42	184	2'60	37	0'52	98	1'38	199	2'82	84	1'18	1.449	20'53	254	3'60	185	2'62	7.061	100

(*) 1. Agricultura i Ramaderia
2. Pesca, marina i Drassana
3. Artesania
4. Comerç
5. Transports
6. Professions liberals

7. Serveis personals
8. Higiene i activitats assistencials
9. Pobres i Indigents
10.1 Administració civil
10.2 Administració eclesiàstica
11. Nobles i classes altes

12. Clerecia
13. No consta
14. Vidus
15. Fadrins
16. Diversos

TAULA 3

POBLACIO ABSOLUTA I RELATIVA DE CIUTAT (1730)

DISTRIBUCIO GLOBAL PER GRUPS PROFESSIONALS I DIVERSOS

	1.		2.		3.		4.		5.		6.		7.		8.		9.		10.1		10.2		11.		12.		13.		14.		15.		16.		TOTAL	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
L'Almudaina	6	0'64	2	0'53	29	1'25	4	0'98	0	0	18	11'92	23	11'85	1	0'84	0	0	11	5'98	5	13'51	6	6'12	42	21'11	3	3'57	33	2'28	9	3'54	7	3'78	199	2'81
Sant Nicolau	31	3'32	16	4'22	287	12'38	65	16'05	3	7'15	27	17'88	24	12'37	23	19'33	6	20'00	29	15'76	7	18'92	12	12'24	0	0	5	5'95	101	6'97	16	6'30	6	3'24	658	9'32
Sant Miquel (Ciutat) (Terme)	92	9'85	4	1'06	373	16'08	40	9'88	7	16'66	18	11'92	7	3'61	16	13'44	18	60'00	38	20'65	8	21'62	2	2'04	1	0'50	25	29'77	158	10'91	37	14'57	13	7'03	857	12'14
	94	10'07	0	0	8	0'34	7	1'73	0	0	0	0	3	1'55	1	0'84	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	8'33	38	2'62	2	0'79	0	0	160	2'26
TOTAL	186	19'92	4	1'06	381	16'42	47	11'61	7	16'66	18	11'92	10	5'16	17	14'28	18	60'00	38	20'65	8	21'62	2	2'04	1	0'50	32	38'10	196	13'53	39	15'36	13	7'03	1.017	14'40
Santa Creu (Ciutat) Raval Sta. C. (Terme)	8	0'86	280	73'87	179	7'72	46	11'37	8	19'05	18	11'92	35	18'04	17	14'28	3	10'00	23	12'51	4	10'81	22	22'45	27	13'57	11	13'10	221	15'25	22	8'66	63	34'06	987	13'98
	71	7'60	29	7'65	17	0'74	9	2'22	0	0	0	0	0	0	1	0'84	0	0	1	0'54	0	0	0	0	2	1'00	3	3'57	46	3'17	6	2'36	0	0	185	2'62
	187	20'02	0	0	11	0'47	7	1'73	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	3'80	0	0	0	0	0	0	2	2'38	62	4'28	5	1'97	2	1'08	283	4'00
TOTAL	266	28'48	309	81'53	207	8'93	62	15'32	8	19'05	18	11'92	35	18'04	18	15'12	3	10'00	31	16'85	4	10'81	22	22'45	29	14'57	16	19'04	329	22'70	33	12'99	65	35'14	1.455	20'48
Santa Eulalia (Ciutat) (Terme)	233	24'95	48	12'66	1.374	59'26	223	55'06	24	57'14	69	45'70	99	51'03	60	50'43	3	10'00	75	40'76	13	35'14	56	57'15	127	63'82	22	26'20	735	50'72	143	56'30	91	49'19	3.395	48'08
	119	12'74	0	0	27	1'16	2	0'49	0	0	0	0	1	0'52	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3'57	25	1'73	6	2'36	3	1'62	186	2'63	
TOTAL	352	37'69	48	12'66	1.401	60'42	225	55'55	24	57'14	69	45'70	100	51'55	60	50'43	3	10'00	75	40'76	13	35'14	56	57'15	127	63'82	25	29'77	760	52'45	149	58'66	94	50'81	3.581	50'71
Sant Jaume (Terme)	93	9'95	0	0	14	0'60	2	0'49	0	0	1	0'66	2	1'03	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3'57	30	2'07	8	3'15	0	0	153	2'16
TOTALS	934	100	379	100	2.319	100	405	100	42	100	151	100	194	100	119	100	30	100	184	100	37	100	98	100	199	100	84	100	1.449	100	254	100	185	100	7.061	100

TAULA 4 (*)

POBLACIO ABSOLUTA I RELATIVA DE CIUTAT (1730)

DISTRIBUCIO DE L'ARTESANIA PER PARROQUIES

	3.1		3.2		3.3		3.4		3.5		3.6		3.7		3.8		TOTAL	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
L'Almudaina	0	0	6	20'68	4	13'80	8	27'60	3	10'34	0	0	6	20'68	2	6'90	29	100
Sant Nicolau	3	1'04	36	12'55	59	20'56	127	44'26	24	8'36	2	0'69	10	3'48	26	9'06	287	100
Sant Miquel (Ciutat) (Terme)	35	9'39	20	5'36	31	8'51	248	66'49	8	2'14	1	0'27	14	3'75	16	4'29	373	100
	0	0	3	37'50	0	0	1	12'50	0	0	3	37'50	0	0	1	12'50	8	100
TOTAL	35	9'19	23	6'03	31	8'14	249	65'36	8	2'10	4	1'05	14	3'67	17	4'46	381	100
Santa Creu (Ciutat) Raval Sta. C. (Terme)	6	3'35	56	31'28	22	12'29	66	36'87	9	5'03	2	1'12	1	0'56	17	9'50	179	100
	0	0	0	0	0	0	0	0	1	5'88	0	0	0	0	16	94'12	17	100
	1	9'09	1	9'09	0	0	0	0	0	0	1	9'09	0	0	8	72'73	11	100
TOTAL	7	3'38	57	27'54	22	10'63	66	31'89	10	4'83	3	1'45	1	0'48	41	19'80	207	100
Santa Eulalia (Ciutat) (Terme)	51	3'71	101	7'35	329	23'95	533	38'79	153	11'14	27	1'97	14	1'01	166	12'08	1.374	100
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	100	27	100
TOTAL	51	3'64	101	7'21	329	23'48	533	38'05	153	10'92	27	1'93	14	1'00	193	13'77	1.401	100
Sant Jaume (Terme)	1	7'14	1	7'14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	85'72	14	100
TOTALS	97	14'18	224	9'65	445	19'19	983	42'39	198	8'54	36	1'55	45	1'94	291	12'55	2.319	100

(*) 3.1 Construcció
3.2 Activitats de la fusta
3.3 Pell i calçat
3.4 Tèxtils i confecció

3.5 Metall
3.6 Vidre i Ceràmica
3.7 Arts gràfiques i decoratives
3.8 Alimentació

TAULA 5 (*)

POBLACIO ABSOLUTA I RELATIVA DE CIUTAT (1730)

DISTRIBUCIO DE L'ARTESANIA PER GRUPS

	3.1		3.2		3.3		3.4.		3.5		3.6		3.7		3.8		TOTAL	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
L'Almudaina	0	0	6	2'68	4	0'90	8	0'81	3	1'51	0	0	6	13'34	2	0'69	29	1'25
Sant Nicolau	3	3'09	36	16'07	59	13'26	127	12'92	24	12'12	2	5'56	10	22'22	26	8'93	287	12'37
Sant Miquel (Ciutat) (Terme)	35	36'08	20	8'93	31	6'97	248	25'23	8	4'04	1	2'78	14	31'11	16	5'50	373	16'09
	0	0	3	1'34	0	0	1	0'10	0	0	3	8'33	0	0	1	0'34	8	0'34
TOTAL	35	36'08	23	10'27	31	6'97	249	25'33	8	4'04	4	11'11	14	31'11	17	5'84	381	16'43
Santa Creu (Ciutat) Raval Sta. C. (Terme)	6	6'19	56	25'00	22	4'94	66	6'71	9	4'55	2	5'55	1	2'22	17	5'84	179	7'72
	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0'50	0	0	0	0	16	5'50	17	0'73
	1	1'03	1	0'45	0	0	0	0	0	0	1	2'78	0	0	8	2'75	11	0'48
TOTAL	7	7'22	57	25'45	22	4'94	66	6'71	10	5'05	3	8'33	1	2'22	41	14'09	207	8'93
Santa Eulalia (Ciutat) (Terme)	51	52'58	101	45'09	329	73'93	533	54'23	153	77'28	27	75'00	14	31'11	166	57'05	1.374	59'25
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	27	9'28	27	1'17
TOTAL	51	52'58	101	45'09	329	73'93	533	54'23	153	77'28	27	75'00	14	31'11	193	66'33	1.401	60'42
Sant Jaume (Terme)	1	1'03	1	0'44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	4'12	14	0'60
TOTALS	97	100	224	100	445	100	983	100	198	100	36	100	45	100	291	100	2.319	100

(*) 3.1 Construcció
3.2 Activitats de la fusta
3.3 Pell i calçat
3.4 Textils i confecció

3.5 Metall
3.6 Vidre i Ceràmica
3.7 Arts gràfiques i decoratives
3.8 Alimentació

TAULA 6

DISTRIBUCIO, SEGONS LA RIQUESA PERSONAL, DEL PAGAMENT DE L'UTENSILI PELS GREMIS I COL·LEGIS
DE CIUTAT (1734)

DISTRIBUCIO TOTAL ABSOLUTA I RELATIVA

	De 1 a 15 s.		De 15 s. a 1 £ 7 s.		Més de 1 £ 7 s.		Diversos ¹		TOTAL	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Apotecaris	10	55'55	1	5'55			7	38'90	18	100
Argenters	55	90'17			6	9'83			61	100
Basters	11	100							11	100
Blanquers	128	70'33	15	8'24	6	3'30	33	18'13	182	100
Boneters	9	47'37	7	36'84	3	15'79			19	100
Boters	38	100							38	100
Canterers	36	100							36	100
Capellers	36	100							36	100
Carnissers	43	63'23	14	20'59	11	16'18			68	100
Cirurgians	122	95'31					6	4'69	128	100
Confeters	11	57'89	3	15'79	3	15'79	2	10'53	19	100
Corredors i Trom- peters			5	100					5	100
Esparters	32	65'31	1	2'04	1	2'04	15	30'61	49	100
Ferrers	106	79'10	6	4'48			22	16'42	134	100
Forners	48	60'76	21	26'58	10	12'66			79	100
Fusters	180	100							180	100
Hortolans	125	88'65	10	7'10	6	4'25			141	100
Manters	72	80'00	4	4'45	5	5'55	9	10'00	90	100
Marxandos	95	65'52	39	26'90	11	7'58			145	100
Mercaderia	7	17'50	9	22'50	9	22'50	15	37'50	40	100
Mesuradors d'oli			15	100					15	100

(Continúa)

	De 1 a 15 s.		De 15 s. a 1 £ 7 s.		Més de 1 £ 7 s.		Diversos ¹		TOTAL	
	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%	Total	%
Mesuradors i Por- gadors	32	100							32	100
Moliners d'aigua	31	100							31	100
Moliners de vent	51	100							51	100
Notaris	?		?		?		?		70	100
Paletes	78	100							78	100
Paraires	166	93'25	12	6'75					178	100
Pescadors			49	100					49	100
Pintors i Escultors	40	100							40	100
Procuradors i Es- crivans	39	50'00	20	25'64			19	24'36	78	100
Sabaters	195	86'67	30	13'33					225	100
Sastres	100	86'96					15	13'04	115	100
Soguers	35	46'67	26	34'67			14	18'66	75	100
Taverners	227	90'08	25	9'92					252	100
Teixidors de llana	65	82'28					14	17'72	79	100
Teixidors de lli	435	93'75					29	6'25	464	100
Teixidors de seda	26	100							26	100
Tintorers	17	100							17	100
Torcedors de seda	16	100							16	100
Traginers de garrot	42	100							42	100
Trencadors de pedra					1	50'00	1	50'00	2	100
TOTAL	2.759	82'50	312	9'33	72	2'15	201	6'02	3.414	100

¹ S'hi inclouen els exempts d'imposts, absents del Regne, pobres i menestrals inclosos dins altres gremis.

Vegi's també la seva distribució a la Taula 2 apartat 16.

A P È N D I X

DOCUMENT NÚM. 1:

"Parroquia de la Almudayna año 1730.

Cruzados los exemptos y los que se hallan incluidos en las listas de los Gremios.

Vessindario de los vessinos de la parrochia La Almudaina echo de orden y comission del Muy Ilte. Señor D. Antonio de Horbezo y Landaeta Inte. General del Reyno y Tropas de Mallorca. Exxno. Antonio Ginard Notario.

Dn. Antonio de Horbezo y Landaeta Intente. General del Exercito y Rno. de Mallorca.

Debiendo proceder à la execucion de veridicos y justificados vecindarios en esta Capital, y Villas del Rno. y conviniendo nombrar personas de entera satisfaccion y conocimiento que concurrán a esta diligencia para que con plena inteligencia se logre la legalidad y distinción que importa; doy comision a Ant.^o Ginard, para que con asistencia de un Ministro entienda en el vecindario que comprehende la Catedral de esta misma Ciudad, incluyendo todos sus moradores Cavezas de familia, con nombres, y apellidos, sus Artes, ú oficios, y expresion delos que fueren eclesiasticos, Cavalleros y Ciudadanos, especulando si en una Casa ay dos o mas vecinos, poniendolo con claridad y distinguiendo los que fueren notoriamente pobres mendigos imposibilitados de trabajar dandome cuenta delo que cada dia executaren para prevenir qualquiera circunstancia que no deba omitirse. Y mando a todas y qualquiera personas aquien toque, u tocar pueda el cumplimto. delo aqui contenido, ni impidan ni embarazen su execucion en manera alguna antes bien concurren á ello, siendo necesario y requeridos pena de doscientas libras aplicadas a gastos de guerra y otras á que aya lugar por convenir assi al Rl. Servicio. Dado en Palma a 4 de Enero de 1729.

Fdo. Antonio de Horbezo y Landaeta."

"En la Ciudad de Palma del Reyno de Mallorca a tresse dias del mes de Enero de mil settos. y treinta, yo el Essno, en execucion y cumplimiento de la Commission a mi dada por el Muy Ilte. Señor D. Antonio de Horbezo y Landaeta Intendente General del Reyno y Tropas de Mallorca como por el despacho que va por cabessa de estos autos paresse, he passado a executar el vessindario de los vessinos que comprende la Parrochia de la...? dicha la Almudayna de esta Ciudad y se incluirán en el todos los vissinos barrio por barrio, isleta y cassa por casa, con asistencia de Juan Aguasil y paraque de lo referido lo pongo por diligencia deque doy fe y lo firmo.

Antonio Ginard Nott."

"En la Ciudad de Palma del Reyno de Mallorca a quínse dias del mes de enero de mil settos. y treinta jo el Essno. he concluido y dado fin al visindario dela Almudayna y comprovado aquel con los libretos se ve encontrarse en el ciento noventa y ocho vessinos incluidos en ellos quarenta Eccos. seis cavalleros y trese ciudadanos los mas letrados y medios y se ha executado aquel con toda legalidad y para que lo referido consta lo continuo por diligencia de que doy fe.

Antonio Ginard nott.

Eccos.	40
Cavalleros	6
Ciudadanos	13
Pebleos	139
	<hr/>
	198

(A.H.M. R.P. 2936[26]).

DOCUMENT NÚM. 2:

Parròquia de la Almudaina (Antes dicha parrochia de la Cabreda).

1. Isleta del Deganato
2. " " Ardiaconato
3. " de la Almudayna
4. " del Sacristanat
5. " " Cabiscolat
6. " de la Catedral
7. Vessinos que se hallan serca de St.^o Domingo.

Parròquia de Sant Nicolau.

8. Isla dicha del Figuera de las horas
9. " de San Nicolàs Vell
10. " de la Barreteria
11. " de las Miñonas Orfas
12. " de Socles
13. " del Doctor Martinasso
14. " del Cap del Born
15. " de D. Jayme Brondo

16. Isla del Forn del Mercat
17. " de D. Gaspar de Puigdorfilà
18. " hon habita Damia Segui, notario
19. " de Juan Cerda (Apprio.)
20. " de D. Raimundo Veri
21. " del canónico Figuera
22. " de Pizà
23. " de Mestre Soler, sapatero
24. " del Dr. Aguiló
25. " de A. Garcias, Notari
26. " de D. Jaime Canals
27. " de Dona Santacília
28. " del Forn den Frau
29. " del Cantó del carrer del Sagell
30. " del Dr. Juan
31. " de las monjas de la Misericordia

Parròquia de Sant Miquel.

32. Illeta de la Calle Molineros y Villa nueva
33. Isla de Can Petit
34. " de Can Cabrer
35. " de Can Fiol
36. " del Cavallet
37. " de la fuente de la Na Chona
38. " de Can Baró
39. " de la Fuente Nueva de San Antonio
40. " de la tia del Dn. Poyo
41. " de la calle den Camaró
42. " de la calle dels Negrins
43. " del Orno del Vidrio Viejo
44. " del Campo de la lana
45. " de la Torre de la Pólvora
46. " del Banco del Azeyte
47. " del Quartel de Asturias
48. " del Sti. Spiritus
49. " de la confraria de San Miguel
50. " de Can Vidal
51. " de la Costa de San Miguel
52. " de la Posada Real
53. " de las Monjas Terezas
54. " de San Antonio de la Sequia
55. " de St^a. Catalina de Sena
56. " del Triquete de Can Cru
57. " de la casa de Perpiñar
58. " de la Rinconada de Sta. Margarita
59. " de Sta. Margarita
60. " del Convento del Carmen
61. " del Huerto dels Muts
62. " de la Calle Nueva

Parròquia de Santa Creu.

63. Isleta delante de la puerta mayor de la Iglesia de Santa Cruz
64. " delante del fossar de Santa Cruz
65. " junto a la muralla
66. " pequeña del Puig
67. " del Puig
68. " dicha de la Rosa y den Ferra

69. Isleta delante de la esquina del Fossar
70. " de la Iglesia de Santa Cruz y San Lorenzo
71. " de San Pedro de la Lonja
72. " de Jaime Manent boltando por las calle de San Lorenzo y del Vi
73. " pequeña delante de San Lorenzo
74. " delante de la casa de D. Nicolas Berga
75. " de D. Nicolás Berga y cuesta de la den Moranta
76. " del Valero voltando por la calle del Vi
77. " de Jaime Sard
78. " empezando en la esquina den Noguera de la Adressana y Corralasses
79. " de Pedro Mas en la Adrassana voltando por las calles dels Apuntadors y Sant Juan
80. Isleta delante de la Lonja
81. " de la boteria delante de la plassa de la Lonja
82. " pequeña delante del Suplicio
83. " del Victigal del mar
84. " del orno de la calle de la Mar voltando por delante del Cuartel de Dragones
85. " de la Iglesia de San Juan y parte de la Boteria
86. " de la Gabella de la Sal voltando por la calle de San Juan
87. " delante lo ort del rey
88. " delante la subida de la catedral voltando por la calle dels jueus
89. " de la Gabella vieja de la Sal voltando por la calle dels jueus
90. " pequeña delante la gabella vieja de la sal
91. " de Antonio Sard y las rogeras
92. " de D.ª Maria de Sales
93. Isleta de la Iglesia de Sant Feliu
94. " de Don Francisco Dameto
95. " pequeña delante de la casa de Fuster
96. " de la Virgen de la Paz y San Martín

Parròquia de Santa Eulàlia.

97. Illeta del Ostorell empezando en casa de D. Felipe de Valderrama Ohidor de la Real Audiencia, a la derecha
98. " de Andres Joan, ciudadano
99. " de Son Dureta o de la Vda. Llinas
100. " "de la posada de la Cartuja empezando por la calle del Forat
101. " del Sr. Conde de Ayamans
102. " del Sr. Conde de Formiguera empezando en su casa hasta la puerta del Monasterio de Santa Clara
103. " del Sr. Marco Pont y Vich
104. " del horno llamado de Santa Clara empezando por él a la derecha
105. " del Sto. Cristo de la calle llamada del

- Call empezando en la casa del Ld. Geronimo Joan Pbro. a la izquierda
106. Illeta llamada den Duzay empezando en la esquina delante del horno llamado de Santa Clara a la izquierda
 107. " del Convento de Sta. Clara empezando en el umbral de dicho convento hasta el Baluarte den Berard
 108. " de la Puerta del Mar de la Calatrava, empezando en el callejon del baluarte llamado de Berard
 109. " del Baluarte del Principe empezando por la puerta del Mar hasta la Iglesia de Santa Fe
 110. " del Ld. D. Pedro Ferragut Pro. empezando por delante de la Iglesia de Sta. Fe
 111. " de Matheo Llopis empezando por su casa
 112. " de la Viuda de Pedro Antich
 113. " de la Iglesia de Monserrat empezando cerca de la puerta de Mar
 114. " de Geronimo Malla (?) Notario q. m. empezando en la casa de Ignacio Mas del Jesuset de la Calatrava
 115. " de Valentin Ferrer, notario, empezando por su casa
 116. " de la Torre del Amor y Seminario de San Pedro empezando en la esquina del Colegio de la Sapiencia
 117. " del Colegio de la Sapiencia empezando por la esquina de dicho Colegio
 118. " de Pedro Alomar, Notario, empezando en su casa a la derecha
 119. " de Juan Antich empezando en la casa de Juan Massanes Ntro.
 120. " de la Crianza empezando en casa de Phelipe Ferrer Not. a la izquierda
 121. " de la Seca empezando en la esquina del Call a la derecha
 122. " de D. Raymundo Fortuny empezando en la casa de Lucas Pons serero
 123. " de la puerta del Temple hasta la puerta del convento de San Agustin
 124. " de Bartolomé Martorell Notario, empezando en la casa de la Vda. de Geronimo Nadal notario a mano derecha
 125. " del Convento de San Francisco de Assis empezando al rincon del peso de la Paja
 126. " de la posada de Lluç empezando en la esquina del callejon bajo el noviciado de San Francisco a la izquierda
 127. " de Miguel Serra notario empezando en la esquina delante la capilla de Ntra. Sra. del Socorro
 128. " de Honofre Joseph Sunyer, notario empezando en la esquina de la plasuela del convento de San Agustin a la derecha
 129. " de la Torre de la Pólvara del Señal del Pescado a la izquierda
 130. Illeta de las casas nuevas delante del convento de San Agustin empezando en la esquina del callejon de la plasuela de dicho convento a la derecha
 131. " de las monjas del Monasterio del Canonigo Garau empezando en casa del portero a la derecha
 132. " de la Llongeta de San Francisco de Assis empezando en la esquina delante de la capilla de N^a Sra. de la Mamella a la derecha
 133. " de D. Juan Sureda Marqués de Vivot
 134. " de la Gabella de la Sal den Callar empezando a mano derecha
 135. " de la posada de la Tierra Santa empezando en la casa de Miguel Ribas mercader
 136. " de D. Pedro Dezcallar empezando en la esquina de la calle den Sans
 137. " del horno de la Cruz empezando en el rincon de dicho horno a la derecha
 138. " de la molitge en la casa de Juan Socies, mercader, a la derecha
 139. " de la casa de los sogueros empezando en la esquina de Matheo Ferrer tendero a la derecha
 140. " de Francisco Canaves, cirujano, empezando en la esquina delante de la Quartera a mano derecha
 141. " de la casa de los Esparteros empezando en la esquina delante de la Molitge a la derecha
 142. " del Pessó del Carbón empezando en la esquina de Sebastián Galmés Alveytar a la derecha
 143. " de Vicente Amengual, cantarero empezando en las quatro esquinas de la alfareria de dicho Amengual a la derecha
 144. " desde el Convento de San Agustin hasta la puerta de San Antonio
 145. " de la Fuente del Secorrador empezando en la esquina del Señal del Pescado a mano derecha
 146. " de delante del horno llamado den Cabrer, empezando a la izquierda en dicho horno
 147. " del horno llamado den Cabrer empezando a la derecha
 148. " de la Torre de la Pólvara del Señal del Pescado a la izquierda
 149. " de Gabriel Llompart empezando en dicha casa
 150. " de Pedro Juan Tugores carpintero empezando en su casa a la derecha
 151. " del horno del vidrio viejo empezando en el horno de cocer pan de Margari-ta Albar a la derecha
 152. " desde la puerta de San Antonio hasta la Iglesia de San Antonio de Padua

153. Illeta de la casa de los horneros empezando en la Portassa del Convento de la Merced a la izquierda
154. " de la Yeseria llamada den rebassa empezando en la esquina del callejon de la Justicia a la parte de Herreria a mano derecha
155. " de Francisco Deya Notario empezando en la esquina antes de llegar a dicha casa a la derecha
156. Isleta de Pablo Servera notario empezando en la esquina del calle con de la Justicia a la parte del sindicato de la derecha
157. " del meson llamado den Capó empezando en la esquina de la calle ancha de la Merced
158. " del Miquel Reus de Binicobrent empezando en la esquina delante del meson den Capó a la derecha
159. " de Miguel Morey empezando en dicha casa a la derecha
160. " de la viuda de Miguel Reynés, mercader, empezando en dicha casa a la derecha
161. " del meson de la Estrella empezando en la esquina del messon llamado den Vindango a la derecha
162. " de Pere Brotat boticario, empezando en la esquina delante del meson de la estrella a mano derecha
163. " de la casa de los Sindicos empezando en la casa de Martin Feliu que antes fue den Mesquida a la izquierda
164. Illeta de la Xaboneria de los Pelayres empezando en dicha casa a la derecha
165. " del Dr. en Medicina Matheo Rossello empezando en dcha. casa a la dcha.
166. " de la Longeta cerca del Mercadal empezando en la esquina de la capilla de San Cristobal
167. " del Peso del Queso empezando al lado de dicho peso a la izquierda
168. " de Francisco Rodrigues alias Xesquet empezando en dcha. casa a la dcha.
169. " de Pablo Pocovi espartero empezando en la esquina delante de la casa de Francisco Rodrigues a la derecha
170. " de Na Sabrina empezando en casa de Bartolomé Vicens soguero a la izq.
171. " del Boticario Cardell empezando en dicha casa a la derecha
172. " de la Carnisseria empezando en el rincón del Posso a la derecha
173. " de Balthasar Valentin Forteza empezando en dicha casa a la derecha
174. " del horno de la sombrerería empezando en la esquina de Monserrate Borrás zapatero a la derecha
175. Illeta de Guillermo Barceló boticario empezando en dicha casa a la dcha.
176. " de San Phelipe Neri empezando en la esquina y casa de Mathias Cabanellas
177. " de San Cristobal de la Bossaria empezando a la dcha.
178. " llamada den Magraner empezando en su casa a la dcha.
179. " de Gaspar Piña empezando en su casa a la dcha.
180. " de Pedro Duaso Boticario q. m. empezando en la esquina del calle con den Cassola a la parte de la Plateria
181. " de la Calafosca empezando en la esquina de la plateria donde se halla la capillita del Beato Raymundo Llull a la dcha.
182. " de la Capilla del Sto. Cristo de Calafosca empezando a la dcha.
183. " de Miguel Reus confitero empezando a la esquina delante de la Capilla del Sto. Cristo de Calafosca a la Dcha.
184. " del Capitán Miguel Maura en su casa a la derecha
185. " de la plaza delante el Umbral de Sta. Eulalia empezando en la esquina delante dicha Iglesia a la dcha.
186. " de la Curia del Pariatge empezando en la esquina del calle con del queso en casa de Andres Cabot a la dcha.
187. " de la casa de la Ciudad empezando en las reales carceles a la izquierda
188. " del Dr. en derecho Joaquín Fiol empezando en casa de Juanote Mir, Notario, a la izq.
189. " de la calle llamada del forat empezando en la casa del canonigo Matheu
190. " de la Curia del Temple empezando en la esquina de la Vda. de Joseph Foco a la dcha.
191. " llamada den Cantallops empezando en dicha casa a la dcha.
192. " del horno de la Pesqueteria empezando en dicho horno a la dcha..
193. " de la Rifa del Pescado empezando a la dcha.
194. " llamada de las copiñas empezando a la la esquina delante del horno a mano derecha
195. " de la Vda. de Juan Bover empezando en casa de Antonio Rodrigues
196. " de San Cristobal de Cort empezando en casa de Francisco Pauli Mayor a la izq.

DOCUMENT NÚM. 3:

"Repartimiento del gremio de Rompedores de Piedra de la presente Ciudad de Palma hecho por maestro Gerónimo Llaneras mayordomo unico del referido gremio por raxon de satisfacer y pagar diez y ocho reales mallorquines que toca contribuir a dicho gremio por el vessindario del presente año 1774, dando relación que al referido gremio esta del todo estinguido de forma que se compone de dos individuos y no mas, uno es el dicho Geronimo Llaneras que este deve pagar a solas dichos dies y ocho reales mallorquines y

otro se llama Pedro Servera el qual es panco de vesindario por estar matriculado por marinero de marina, o per mejor dezir su hijo que se llama Martin Servera. Esta es la relación que da dicho Geronimo Llaneras mayordomo unico en vista de lo mandado oy en Palma a 29 mayo 1747. Martin Serra nott. sindico del gremio de Rompedores de Piedra, firmo por Geronimo Llaneras mayordomo unico y de su orden"

(A.H.M. R.P. 2946/29).

DOCUMENT NÚM. 4:

"Aranzel que Juan Sora y Jayme Bosch mayordomos de gremio de Pescadores, por orden del Muy Ilre. Sr. Intendente general han nuevamente formado de todos los individuos cofadres de que se compone su gremio para repartir los quareynta y tres libras, y ocho sueldos, que son el importe de los quatrocientos treynta y quatro reales mallorquines que este año de 1735 se ha destinado a dicho gremio para repartir entre sus individuos, y se ha hecho dicho repartimiento de acuerdo de los de la Promenia, para fin de la contribucion del importe correspondiente al gasto de provision de Camas y utensilios de las tropas y paja para la cavalleria en esta forma: (Paguen 17 s. a tots igual. Homes total: 49). Para cuyo gasto de provizion entiende el gremio haver de contribuir por ahora al respecto de los expresados quarenta y nueve individuos cofrades tansolamente por quanto otros cofrades que estan en los aranzels antecedentes lo son tambien de otros gremios, y se hallan como dizen comprehendidos en la contribucion de aquellos, otros haver muerto y otros hallarse fuera de este reyno, y no haver de ser comprehendidos en esta contribucion, de todos lo quales se dara marginal relacion. Por lo que haviendo su Sria. tassado al gremio los mencionados 434 reales mallorquines por la contribucion de este año al respecto de passados de ochenta individuos que contine la lista que se entrego en años anteriores, espera se le ha de rebajar y regular a su tiempo a proporcion de los que faltan y en orden a los 49 individuos cofadres continuados en este aranzel declaran dichos mayordomos que no alcanzan el poder dividirlos en sus clases sino en partes

iguales como va arriba continuado por considerarles a todos iguales, en la contribucion siendo como son hombres que viven de la providencia de Dios, y fortuna de coger algun pescado, que segun es notorio, por no ser esta favorable son igualmente necesitados, como assi ya lo reconocieron sus antecesores mayordomos y por no saber firmar ponen de sus propias manos las señales de abajo y lo firma de su orden el secretario del Gremio infraescrito. Oy en Palma y Agosto 25 de 1735 años.

Relacion de individuos cofrades del gremio de pescadores de las antecedentes relaciones que no se han continuado en le aranzel de arriba por los motivos siguientes:

Por haver muerto 10
 Por incluido en Blanqueros 4
 Por vivir fuera reino 6

(Oran, Cadiz, en los navios de España) y de los otros individuos que erroneamente pensaron los mayordomos incluir en la relacion antecedente no se puede haser individual mencion respeto de que a mas de no ser cofrades, los mas de ellos son vagamundos y no se sabe noticia de ellos por pescar oy, y mañana no, y se supone habran muchos muertos, y que los mas estaran en el actual servicio de su Magestad en tantas sacas de marineros como se han hecho en este reyno, por lo que sera propio que si algunos se encuentran contribuyan en adelante con los vagabundos por no sentir el gremio tan notable quiebra". (R.P. 2932/23-1735).